

Україна:

події,
факти,
коментарі

2011 № 1

Україна: події, факти, коментарі

Інформаційно-аналітичний журнал

Для керівників та працівників інформаційних структур на місцях

Засновник

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

Головний редактор

О. Онищенко, академік НАН України

Редакційна колегія

В. Горвий, заступник головного редактора

Л. Чуприна, заввідділу оперативної інформації

Т. Гранчак, заввідділу політологічного аналізу

Н. Вітушко, заввідділу електронних технологій обробки інформації

Т. Дубас, заввідділу синтезу соціокультурних мережевих ресурсів

Комп'ютерний дизайн Г. Булахова

Видається з 01.01.1998 р.

Свідоцтво про державну реєстрацію

КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

Виходить двічі на місяць

Матеріали друкуються українською та російською мовами

Редакція залишає за собою право редагувати та скорочувати тексти

Передрук – тільки з дозволу редакції

Адреса редакції:

НБУВ, просп. 40-річчя Жовтня, 3, Київ, 03039, Україна

Тел. (044) 524-25-48, (044) 525-61-03

E-mail: siaz@pochta.ru

www.nbu.gov.ua/siaz.html

ЗМІСТ

Коротко про головне

Микола Азаров: 2011 рік для України буде важким, але якщо ми налаштуємося на роботу – буде успіх	4
--	---

Аналітика

О. Ворошилов

2010-й в Україні: політичні результати.	12
---	----

Ю. Половинчак

Адміністративна реформа: to be continued.	21
---	----

А. Потіх

Агропромисловий комплекс України: стан, проблеми та можливі шляхи їх вирішення.	25
---	----

Н. Половинчак

Туристична галузь в Україні: проблеми і перспективи.	33
--	----

Партійна позиція

Ю. Якименко

Компартія України. Перспективи раскола.	38
---	----

Правові аспекти

Н. Іванова

Проект закону України «Про засади запобігання і протидії корупції в Україні» прийнятий у першому читанні.	43
---	----

<u>Коментарі спеціалістів на звернення громадян *</u>	48
--	----

Наука – суспільству

Міжнародне співробітництво в галузі науки й освіти.	55
Астрономічна наука.	56
Інноваційні розробки та технології	58
Освіта та кадрове забезпечення в Україні.	60

Наукові видання	61
Наука і влада	62

Проблеми інформатизації

Н. Автономова

Бібліотеки в системі електронної комунікації	64
---	----

Коротко про головне

Микола Азаров: 2011 рік для України буде важким, але якщо ми налаштуємося на роботу - буде успіх

(з ексклюзивного інтерв'ю Прем'єр-міністра України М. Азарова агентству «Інтерфакс-Україна»)

Ми всі повинні налаштуватися на те, що 2011 р. – для нас рік непростий, складний рік. Але якщо ми налаштуємося на роботу, на результат, на великі творчі цілі, то він буде успішний. І це дуже важливо.

Хочу сказати про те, що в цьому році дуже багато слід зробити.

Мене, перш за все, цікавить ефективність управління. Реформа (адміністративна реформа. – Ред.) проводиться зовсім не для скорочення чисельності чиновників, хоча це дуже важливо. Скорочення витрат на управлінський апарат – це дуже важливий фактор, зменшення витрат держави на самого себе – це дуже важливо.

Але найголовніша мета адміністративної реформи чи реформи системи управління – створення ефективної, перш за все, системи управління, коли кожен працівник сфери управління знав би своє завдання, відповідав би за неї і ефективно би вирішував ті завдання, які перед ним поставлені.

У зв'язку з цим у мене вчора була дискусія з працівниками нашого Секретаріату Кабінету Міністрів, і вони мені говорили, що, наприклад, чисельність 400 осіб дуже маленька і апарат Кабінету Міністрів не впорається і захлинеється в тому потоці рішень, проектів, які зараз проходять через Кабінет Міністрів. На сьогодні чисельність Кабінету Міністрів десь 1100 чоловік з невеликим.

Так от, я нагадав нашому Секретаріату про те, що 20 років тому, коли була Рада міністрів України, то чисельність апарату Ради міністрів України десь була 400–450 чоловік.

...І Рада міністрів справлялася, як ми знаємо.

Ми до цих пір ще не вийшли на рівень за обсягом виробництва 1990 р., між іншим, нагадаємо самі собі, що нам ще йти до рівня 1990 р. не один рік. І тим не менш, той апарат Ради міністрів справлявся.

Тому зараз в наших умовах, безумовно, ми можемо мати такий невеликий, мобільний, оперативний апарат управління. І ось вибудувати ефективну систему управління на центральному рівні, тобто на рівні уряду, вибудувати її на рівні галузевих міністерств і на рівні регіонів, причому пов'язати управління галузеве і керування регіональне – надзвичайно важливе завдання реформи системи управління.

Я думаю, що ми з нею впораємося, і те, як вона зараз реалізується, вона реалізується саме в ті терміни, які встановлені Президентом країни, під його жорстким контролем. Природно, і я як Прем'єр-міністр дуже велику увагу приділяю цьому напрямку. Я думаю, що вона буде досить успішна і ефективна.

Що стосується взятого державою курсу на модернізацію, то, перш за все, неможливо здійснити модернізацію в умовах, коли приблизно 70 % промисловості знаходиться в приватних руках, тобто приватизовано, неможливо здійснити модернізацію без бажання власників займатися цією модернізацією.

Тому, природно, основний інвестиційний ресурс зосереджений у підприємствах приватизованого сектору. І завдання уряду створити стимул для такої модернізації. І Податковий кодекс, навколо якого загострювалося багато списів, саме і був стимулом або інструментом для вирішення цього завдання. У Податковому кодексі ми передбачили для нашого бізнесу такі поняття, як прискорена амортизація, спрямування частини прибутку на енергозбереження, на модернізацію, на інноваційні процеси, ця частина прибутку звільняється від оподаткування. І тому тільки, напевно, ледачий віддасть гроші бюджету в цій ситуації, а не направить їх на модернізацію.

Цілий ряд інших стимулів передбачений урядом. Наприклад, введення відстрочки від сплати ввізного мита, податків на ввезення устаткування, яке буде спрямоване на модернізацію і створення нових робочих місць. Такі найважливіші галузі, як авіабудування, суднобудування, легка промисловість, наприклад, готельний бізнес, який є надзвичайно важливим для залучення в Україну туристів, розвиток такого бізнесу, як туристичний бізнес, взагалі звільнений від оподаткування на тривалий термін.

Тобто основне завдання уряду – стимулювати приплив приватних інвестицій у модернізацію.

Другий важливий ресурс – це, безумовно, прямі іноземні інвестиції, які повинні залучити в країну ті умови, які ми створили.

Третій важливий важіль – це державні інвестиції в інфраструктурні проекти, які повинні створити поле для залучення іноземних інвестицій. Тобто хороші умови і поле для залучення. Прийти не в чисте поле, будемо говорити, а на майданчик, який вже підготовлений, до якого підведені дороги, мережі інженерні і т. д.

Нарешті, найважливіший важіль – це кредитні ресурси. І ось у 2010 р. уряд вирішував дуже складне завдання – це зменшення тієї частини ресурсу, який є всередині країни для фінансування дефіциту бюджету. У попередні роки, на превеликий жаль, практично всі вільні ресурси відволікалися попереднім урядом на фінансування дефіциту державного бюджету. Причому ці гроші залучалися під жакливі ставки, під 30 % річних. Зрозуміло, це позбавляло нашу промисловість кредитних ресурсів, бо хто ж буде вкладати, який банк буде фінансувати промисловість, якщо держава на пільгових умовах абсолютно надійно приваблює ці гроші під такі високі відсотки прибутковості?

2010 р. тим і характерний, що ми зуміли цю тенденцію переломити. По-перше, ставка державних запозичень зараз, скажімо, цілком конкурентна, тобто вона десь перебуває на рівні 9 %, і я скажу, що промисловість готова надати під кредити більш конкурентні умови, ніж держава. І це абсолютно нормально. І ми на 30 млрд грн зменшили обсяг внутрішніх запозичень, а значить, ці 30 млрд звільнилися і будуть банками спрямовані у промисловість, у розвиток економіки. Ось ці три важливі складові: приватні інвестиції, іноземні інвестиції, державні інвестиції плюс кредитні ресурси повинні скласти основу для прискороного розвитку економіки і модернізації в наступному році.

У 2011 р. ми почнемо здійснювати найбільші інвестиційні проекти – це будівництво третього і четвертого атомних енергоблоків Хмельницької АЕС. Це будівництво заводу з фабрикації ядерного палива, це ті об'єкти, які ми зараз будуємо в рамках підготовки до Євро-2012, це великий обсяг дорожнього будівництва і т. д. Я міг би називати десятки об'єктів, багато киян на свої очі можуть переконалися, що такі об'єкти і в 2010 р. вводилися і багато які з них будуються і будуватимуться у 2011 р.

Тепер контроль. Багато спекуляцій на цю тему. Я хочу сказати, що коли ми вперше ознайомилися з ходом підготовки до Євро-2012, то, як і з багатьох інших питань, спочатку було відчуття безнадійності, що настільки запущені ці роботи, настільки вони безконтрольні, що встигнемо ми вкластися в ті терміни, які поставлені, та ще й в умовах відсутності грошей. Ми прийшли – абсолютно порожня скарбниця була.

Почнемо з того, що на такий об'єкт, як «Олімпійський», наприклад, про який зараз йде багато спекуляцій, взагалі була відсутня проектно-кошторисна документація. А якщо відсутня проектно-кошторисна документація, то, значить, відсутнє і поняття ціни, тобто можна якийсь тимчасовий титул затвердити, що і робив попередній уряд, але виходячи з чого воно стверджувало? Адже немає в повному обсязі проектно-кошторисної документації. Тому довелося ці роботи багато в чому, до речі, така ж ситуація була у Львові з будівництвом львівського стадіону, починати з такого поняття, як робочі проекти, грубо кажучи, з аркуша.

Тому ті спекуляції, які зараз поширюють, що вартість збільшилася в два або в півтора рази, – це все спекуляції. Як тільки буде остаточно сформована проектно-кошторисна документація, наприклад, на «Олімпійський», тоді й буде позначена кінцева вартість цієї роботи.

Безумовно, все це пройде необхідні експертизи, безумовно, все це буде перевірятися і зараз перевіряється. Я дуже жорстко попередив усіх керівників, які працюють за цим проектом, що кожна бюджетна копійка, кожен бюджетний рубль буде дуже ретельно перевірятися і зараз вже перевіряється. І відповідь доведеться тримати і через рік, і через кілька років.

Але, повертаючись, якщо говорити про цей об'єкт, я не можу не сказати, що, звичайно, рішення було неоптимальним. Реконструкція завжди, по-пер-

ше, більш витратна, ніж нове будівництво, а по-друге, завжди обмежена за своїми можливостями. Тим більше, реконструкція стадіону розташована в центрі столиці, в якому маса комунікацій. Пам'ятаєте, там всю історію з землею, з будівництвом комплексу перед безпосередньо стадіоном, з його знесенням і т. д.

Безумовно, коли йдеться про практично авральне будівництво, коли ми це будівництво ведемо в три зміни, у нічні години, у свята, безумовно, все це подорожчання. І покласти провину на нас, на те, що ми в такому авраальному темпі ведемо зараз завершення цього об'єкта, а не брати частину провини на себе, я маю на увазі попередників, тих, хто нас зараз дорікає.

Що стосується приватизації землі, яка, згідно з Програмою економічних реформ Президента, може початися протягом 2012 р., то до неї необхідно приступити хоча б тільки тому, що Україна зіткнулася з такою ситуацією, коли вона сама себе не забезпечує продуктами харчування. У 2009 р. Україна імпортувала понад 550 тис. т м'яса, причому це було далеко не якісне м'ясо. Як правило – всякі відходи, сировину, яка багато років десь зберігалася.

Україна не забезпечує себе в повному обсязі і вершковим маслом, ми завозимо значний обсяг.

Це говорить про те, що гострота проблеми, яка стоїть у нашому аграрному комплексі, вже набрала немислимих форм, вона вже стала загрожувати нашій безпеці. Я не кажу про фізіологічні норми споживання продуктів харчування...

Що можна зробити для того, щоб підняти наш аграрний комплекс? Потрібні колосальні інвестиції, а найголовніше, необхідне почуття господаря. Господаря тієї землі, за яку ти відповідаєш, на якій ти будеш працювати, і твоє життя буде залежати від цієї землі. Ось це почуття господаря не з'явилося. Оренда землі, продаж, перепродаж якихось паїв і т. д. фактично призвели до того, що в українські землі, в український аграрний комплекс не вкладаються ті кошти, які необхідно вкладати.

Досить сказати, що коли з'явилася модна тема ріпаку або виробництва біопалива, то наші багатючі чорноземи, які повинні були працювати на українського громадянина, на українську людину, стали працювати на невідомо кого. Посіви ріпаку, посіви технічних культур знекровлюють нашу землю, роблять її непридатною потім для виробництва продовольства протягом ряду років. Я дивувався легкості, з якою орендарі величезні масиви направляли на посіви технічних культур. Тобто питання власника, питання господаря землі – питання не просто про назріле, а про перезріле.

Звичайно, можуть і виникають спекуляції на цю тему: як зробити так, щоб наші землі хоть задешево не скупив і т. д.? Це питання, скажемо, до законодавця. Можна виписати всі ці механізми таким чином, щоб зробити цілком природне обмеження на право іноземних громадян купувати у великих обсягах, підкреслюю, нашу землю. Але зробити землю тим інвестиційним ресурсом, за допомогою якого ми залучимо реальні кошти, – це завдання нашого

уряду в найближчі рік-два. Питання непросте. Питання політичне. Тому, зрозуміло, ми підготуємо законопроект, проведемо його обговорення і, насамперед, з аграріями, селянами. Ми спробуємо знайти ту формулу, при якій нам вдасться врахувати і світовий досвід, і, у тому числі, традиційне уявлення про нашу землю. І я думаю, що ця реформа буде найважливішим кроком з точки зору модернізації нашого аграрно-промислового комплексу.

Скажімо, просте питання – створення аграрного або земельного банку, без якого важко уявляється розвиток, наприклад, аграрного комплексу. Що може бути тою запорукою, під яку такий банк або така фінансова установа зможе видавати кредити під розвиток, під будівництво тваринницьких комплексів, наприклад, під придбання сучасної техніки, для проведення, наприклад, селекційної роботи, для проведення та впровадження сучасних аграрних технологій? Що? Земля. І цей механізм має використовуватися, він повинен працювати, і я думаю, що він запрацює.

Що стосується питання квотування експорту зерна. Перш за все, хочу сказати, що, за даними Міжнародної організації продовольства, є така організація у світі, FAO називається, зараз пік цін на продовольство за останні багато років. На превеликий жаль, через цілий ряд причин ціни на продовольство зараз перебувають на піку. Це зовсім не означає, що вони і далі не будуть зростати, за прогнозами тієї ж FAO.

Пов'язано це, перш за все, і з кліматичними змінами, і з не дуже-то правильною політикою цілого ряду аграрних країн. Пов'язано це з тим, що захопилися цілий ряд країн, які виробляли у великих обсягах продовольство, виробництвом так званого чистого палива – коли значні площі були виділені не під продовольчі, а під технічні культури. Зростає населення Землі, зростає споживання. Розвиваються такі величезні країни, як Китай і Індія, наприклад, з населенням у сумі, значно більшою половини населення Землі, і з зростаючим ВВП, а відповідно, і доходів населення, десь під 12–15 % у рік.

Тому причин як об'єктивних, так і суб'єктивних, для такого стрімкого зростання цін на продовольство багато.

Як у цих умовах утримати стабільність цін в Україні при відкритих ринках, в умовах прямого впливу на наш ринок світової тенденції зростання цін?

Тут, на мій погляд, уряд прийняв досить важке рішення, але разом з тим таке, яке дало змогу утримати ціни на основні продукти харчування. Підкреслюю, так – по окремих позиціях було зростання. Але він не був визначальним для всієї продовольчої групи. І зараз теж на ці теми дуже багато спекуляцій, що ось нібито Держкомстат щось занижує. Я абсолютно відповідаю за те, що кажу. Поки ще немає остаточних даних по року, але я думаю, що ми вийдемо на цифру десь близько 9 %. Це буде рекордно низька інфляція. Багато хто ставить до цього з недовірою: «Як же так, а от ціна на гречку зросла, наприклад, у два рази. Ось Прем'єр-міністр стверджує, що загальна інфляція становила близько 9 %»... Це так тому, що інфляція визначається не за ціною на гречку, вона визначається за су-

купністю більш ніж 300 товарних позицій, життєво важливих для нашого населення. Сорочка потрібна для людини, костюм потрібен, пальто потрібне? Потрібні і хліб, і м'ясо і т. д.

Так от, по цілому ряду позицій ціни взагалі не росли, по значному ряду позицій. Тому зростання цін на гречку (яка в структурі споживання займає, я точно не впевнений – цифру, можливо 0,01 %,) не змогло сформувати аномальну інфляцію за всіма абсолютно товарними позиціями. Ось простий підхід Держкомстату – це міжнародна методологія, і тому ми якоюсь мірою пишаємося таким результатом, що вперше за 10 років ми маємо таку інфляцію.

Чому ми за неї так воювали, чому ми так за неї боролися? Та просто тому, що ми зацікавлені в тому, щоб знизити ставки за кредитами в промисловості. Природно, вони не можуть бути нижче за інфляцію, і тому зниження інфляції до рівня 9 % дає змогу нам розраховувати на те, що ставки за кредитами (у 2010 р. вони вже були знижені до десь 14–15 %) в 2011 р. знизяться до 11–12 %, тобто стануть більш-менш розумними для розвитку нашої економіки.

Повернемося до питання квотування. Це було неминуче рішення в умовах, коли Росія втратила 30 % врожаю, а у нас з ними досить відкриті прозорі кордони. В умовах, коли попит на зерно піднявся, і ціна на зерно піднялася у 2 рази, приблизно з 160 дол. за т до 260–300 дол.

При цих умовах відкрити експорт зерна – це залишити Україну без нього. Але ж ми ставимо перед собою завдання розвитку тваринництва. У серпні – вересні ми думали про те, яку позицію займе селянин, якщо ціна на фуражне зерно зросте у 2 рази? Залишить він теля чи заріже його? Так от ми не хотіли, щоб він вирізував худобу, хотіли, щоб він зберіг її.

Тому рішення, ще раз підкреслюю, було важким, воно принесло певні збитки тим, хто займається торгівлею зерном, але в наших довгострокових інтересах все-таки реалізувати переробку зерна всередині країни – це організувати внутрішнє споживання і лише тільки певний обсяг експортувати за кордон. Ось це наша довготермінова політика. Ми ніколи не будемо пишатися, що ми все зерно, яке в країні виробляємо, будемо вивозити.

А питається: з чим ми залишимо тоді свою країну? З чим ми залишимо своїх селян – тих, хто займається тваринництвом? Це, якраз, не той показник, яким треба пишатися.

Я гадаю, коли у 2003 р. було експортовано рекордну кількість зерна в Україну, і ми хвалилися, що ми стали чи то п'яtimi, чи то четвертими експортерами у світі, а потім... в авральному порядку були змушені просити його в Росії, Казахстану, були змушені завозити його в авральному порядку в країну, несучи колосальні втрати.

Тому така ситуація більше ніколи не повториться. По-перше, ми вже зараз створили достатні запаси зерна в Аграрному фонді, поповнюємо запаси державного резерву, до речі, теж, свого часу, порожнього – його прийняли абсолютно порожнім, з мінусом навіть, з боргами замість запасів.

Тобто 2010 р., якщо його підсумки підбити в декількох рисах, це був дуже важкий рік. Я все-таки в уряді не перший рік, і скажу, що за напруженістю завдань, за складністю завдань, які стояли перед урядом, він був унікальний, звичайно. З таким масштабом проблем, з яким нам зараз довелося зіткнутися в 2010 р., він, звичайно, був дуже важким. Але, відзначаючи вже рік, що минув, можна відзначити, що разом з тим нам все-таки вдалося цю ситуацію виправити, вдалося створити нормальний фундамент для розвитку, і в цілому це був вдалий рік.

Ще один блок проблем – «газовий», пов'язаний з відносинами з Росією. У 2010 р. нам вдалося домовитися з Росією про зниження формульної ціни, підкреслюю, формульної ціни, на 100 дол. на 1 тис. куб. м. Це дуже великі гроші. Україна заощадила 4 млрд дол., які повинна була, і заплатила б Росії.

І ті, хто так зневажливо ставляться до цього великого досягнення нашої країни, забувають, що 4 млрд дол. – це приблизно 32 млрд грн, які, у цьому випадку, не були б, наприклад, заплачені у вигляді пенсій, заробітних плат. І треба було б їх додатково зайняти, приєднати до тих величезних боргів, які вже були на нашій країні.

Тому значення цих домовленостей, безумовно, важко переоцінити. Я вже не кажу про економіку, яка змогла за такої ціни на газ забезпечити мінімальний, іноді навіть негативний, але мінімально-негативний рівень рентабельності. А що було б, якщо б нам довелося платити ту ціну, яку наші попередники заклали в цю формулу?

Питання про тенденції і про наші розрахунки. Ми завжди говоримо нашим людям правду. Так, ми ставили перед собою завдання домогтися у переговорному процесі перегляду цієї формули, і нам не вдалося цього зробити. Не вдалося з цілої низки причин – не знайшли достатніх аргументів, які змогли б російське керівництво переконати в доцільності перегляду ось цієї абсолютно нерівноправної угоди, яку було підписано в січні 2009 р.

Безумовно, ми повинні знайти ті аргументи, які російську сторону повинні переконати в тому, що від цієї формули треба відмовитися. В умовах останніх тенденцій, особливо такого значного зростання цін на нафту, вона стрибнула із 70 дол. до 94 дол. за барель, і експерти передрікають, що найближчим часом вона пройде стодоларовий рівень, безумовно, це призведе до підвищення формульної ціни на газ.

Тому те, що не вдалося зробити у 2010 р., ми ставимо перед собою завдання обов'язково зробити у 2011 р., на це будуть націлені зусилля цілої великої групи переговорників. У цьому плані створення СП («Нафтогазу» і «Газпрому». – Ред.), якщо це буде однією з умов перегляду формульного підходу, – безумовно, цей фактор, цей аргумент буде використаний.

Насамкінець, якщо ми зуміємо створити умови для модернізації нашої економіки – цей процес займе приблизно 5–10 років як мінімум. Масштаби модернізації колосальні. Ми маємо абсолютно застарілу основну базу своєї

промисловості. Перед нами стоять завдання модернізації в ключових галузях, таких як металургія, машинобудування. Ці завдання вимагають колосальних ресурсів.

Ще раз підкреслюю, якщо ми ту велику роботу, яку почали в 2010 р. зі створення умов – нагадаю, це і податкова реформа, це реформа системи управління, пенсійна реформа, яка повинна залучити дуже серйозні інвестиційні ресурси за рахунок вкладів наших людей, дерегуляція, земельна реформа – якщо всі ці реформи проведемо швидко, оперативно, протягом, скажімо, року-двох, не більше, ми створимо умови для прискореного розвитку своєї економіки і прискореної модернізації.

Які темпи зростання, на які можна орієнтуватися? Приблизно можна досягти 10–12 % на рік. Це дуже важке завдання. Але в таких умовах ми через 10 років подвоїмо свій валовий внутрішній продукт. Тобто, грубо кажучи, побудуємо ще одну Україну. Але – Україна нову, з абсолютно іншою економікою.

Ось таке завдання абсолютно реальне. Воно вимагає колосальної роботи. Наприклад, візьмемо таку проблему: хто буде працювати у цій новій економіці? Я кажу: побудуємо ще одну Україну. А де візьмуться люди, які будуть працювати в цій новій Україні?

Зрозуміло, ми повинні збільшити продуктивність праці, зрозуміло, ми повинні створити нові технологічні уклади, які дадуть нам набагато більший приріст валової доданої вартості, ніж та, яка зараз нами створюється.

Ми повинні залучити тих людей, які виїхали з нашої країни, виїхали на заробітки кудись. Ті мільйони наших громадян мають повернутися і працювати на себе.

Я назвав лише одну проблему – проблему робочих рук. І коли наші критики зараз говорять про пенсійну реформу, говорять, що пенсійна реформа нібито позбавляє молодь перспективи, то я можу відповісти тільки одне: навпаки, вона створює ресурс для модернізації нашої економіки, а значить – для появи нових робочих місць, але вже нового рівня. Тобто вона якраз дає перспективи для нашої молоді.

Тому на ці 10 років потрібно ставити перед собою, ще раз підкреслюю, абсолютно реальні цілі, не розпоршувати ті обмежені ресурси, які у нас є, а витрачати їх тільки на вирішальні, ключові напрями модернізації – за умови дотримання стабільності, звичайно, це головна умова. Зауважимо, що ніде не вдалося досягти хороших результатів, де не було стабільності влади, де не було спадкоємності влади, де не було того плану реформ, тієї програми перетворення, які підтримувала б уся країна, розуміла б це.

Таке велике завдання переконати наших людей у необхідності, зробити їх активними учасниками цих перетворень стоїть перед нами зараз (*Урядовий портал* (www.kmu.gov.ua). – 2011. – 6.01).

2010-й в Украине: политические итоги

2010-й-политический украинцам запомнится в первую очередь избранием Президентом Украины В. Януковича, отменой политреформы, неоднозначными харьковскими соглашениями с Россией, «Майданом-2» и рядом других событий.

И хотя подводить политические итоги года достаточно сложно – слишком по-разному можно трактовать одни и те же события – эксперты уже дают ответы на вопросы: что же произошло в политике и экономике после прихода к власти новой команды? Куда движется Украина: по пути к демократии или авторитаризму? Будут ли проведены реформы в стране?..

Большинство из них можно сгруппировать по следующим направлениям.

1) Президентские и местные выборы

Выборы Президента в начале года подтвердили сложившийся «паритет»: минимальное превосходство «сине-белого» электората над бывшим «оранжевым»: В. Янукович победил, получив те же 5–6 %, которые он выиграл у В. Ющенко в отмененном втором туре выборов 2004 г. При этом весьма вероятно, допускают многие обозреватели, что результат выборов был бы обратным, если бы премьер-министром в кризисные 2008–2009 гг. был В. Янукович, а не Ю. Тимошенко.

Совершенно иную картину дали местные выборы 31 октября: полный успех Партии регионов и значительное поражение партии Ю. Тимошенко – если сравнивать с началом года.

Почти во всех областных радах партия власти сформировала большинство. К десяти областным радам, которые возглавляли «регионалы», добавилось еще 10 областей, которые подпали под их контроль. Кроме того, однопартийцы первых лиц страны стали мэрами всех городов-миллионников. Наиболее ожесточенная борьба развернулась в Одессе и Харькове, где «регионалы» А. Костусев и Г. Кернес опередили соответственно представителя «Фронта змін» Э. Гурвица и кандидата от БЮТ А. Авакова.

В то же время, по данным «Зеркала недели», совокупные результаты Партии регионов на выборах в областные рады оказались меньшими на 3 млн голосов, чем аналогичный показатель В. Януковича в первом туре президентских выборов.

Однако настоящим открытием местных баталий стало ВО «Свобода» О. Тягнибока: националисты победили в Галичине, а также прошли в ряд облрад в центральных областях. Еще одним доказательством радикализации общества

стало преодоление 3-процентного барьера откровенно пророссийскими силами в Крыму («Русское единство») и Одесской области («Родина»).

Акцентируется внимание на том, что местные выборы были своеобразным полигоном для обкатывания избирательных технологий, доказавших выгодность для правящей партии выборов в мажоритарных округах. Не исключено, что следующие парламентские баталии будут проходить как минимум по смешанной – мажоритарно-пропорциональной системе, а как максимум – только в мажоритарных округах.

Впрочем, вопрос об избирательной системе пока еще окончательно не решен, как нет окончательной ясности и с датой парламентских выборов.

Также, отмечают некоторые политологи, местная кампания дала понять, зачем нужны «диванные» партии: выдвинутые подобными политическими образованиями кандидаты в мэры стали градоначальниками в доброй трети областных центров.

В Европе, как и положено, отдельные проблемы с выборами осудили, но в целом признали их демократичными. Разве только США заявили, что новая власть в Украине сделала в этом смысле «шаг назад» по сравнению с предыдущей – президентской – гонкой.

По мнению же известного политолога Д. Выдрина, президентские выборы и их «третий тур» в форме местной электоральной кампании – это «знаковое событие 2010 г. На местных выборах было завершено строительство пресловутой вертикали власти. Президентская кампания продемонстрировала приоритет гражданских прав и свобод над политическими. “Регионалы”, осознанно или нет, попали в этот тренд. Их предвыборные обещания в большей степени касались именно гражданских прав. Они угадали тенденцию. И потому это, наверное, главное событие года».

2) Восстановление государственной власти. Воссоздание вертикали власти. Реанимация президентской формы правления. Отмена политической реформы

Отмечается, что В. Януковичу понадобилось всего 10 месяцев, чтобы подчинить себе все три ветви украинской власти.

Было покончено с «ахиллесовой пятой» украинской «дефектной демократии» – раздорами, конкуренцией и рассогласованием между структурами власти – АП, КМ, ВР. Государственная власть, ослабленная и раздиравшаяся распрями во времена В. Ющенко, восстановлена. Обеспечена минимальная базовая управляемость политической системы, которая была существенно подорвана в предыдущие пять лет. Украинское государство начало выходить из состояния анархии и полураспада. Однако сделано это было, в том числе, за счет отмены политической реформы, которая обеспечивала условия для демократической конкуренции политических сил. Отмена политреформы в Украине является «шагом назад» от демократии, а выстраиваемая система власти ошибочна и опасна, считает известный украинский политолог М. Погребинский.

«Мы сделали шаг в демократическом устройстве власти, от европейского устройства, мы стали дальше от нормальных европейских стран, мы усложнили и, может быть, даже сделали невозможной настоящую политическую конкуренцию», – заявил М. Погребинский. Впрочем, по его словам, есть и определенные плюсы – так, прекратились конфликты между различными ветвями власти. Однако негативных последствий, по мнению эксперта, значительно больше. «Мы достигли той точки, где возможны чрезвычайно опасные ходы, когда решения принимаются единолично, когда возможности получения информации ограничены», – отметил политолог, добавив, что «Майдан предпринимателей» явился одним из следствий уже совершенных властью «не фатальных, но серьезных ошибок».

После «бурно-бессмысленной» пятилетки президентства В. Ющенко 2010 г. был полон событий, радикально изменивших и форму, и содержание украинской политики, отмечают эксперты Фонда качественной политики. Консолидация власти вокруг Президента В. Януковича и финансово-политических групп, которые входят в Партию регионов и союзные политические силы, обернулась усилением исполнительной власти и одновременно укреплением контроля исполнительной ветви власти над парламентом и судами. В отличие от своего предшественника действующий Президент и его администрация сумели провести конституционную реформу, «оформив свое полномочие юридически неординарным образом». Измененная в 2004 г. на основе компромисса «оранжевых» и «бело-синих» Конституция при В. Януковиче решением Конституционного Суда была возвращена в свое «докомпромиссное» состояние. Тем самым в один момент все правительственные решения и законы, принятые с 1 января 2006 г., стали антиконституционными. Правительство и Верховная Рада постепенно возвращают политической системе конституционность, но процесс и сейчас еще не завершен. Акцентируется внимание на том, что «восстановленная Конституция 1996 г. быстро вернула страну к политической системе при Л. Кучме, при которой Президент стал ключевой фигурой в поддержке баланса сил между финансово-политическими группами. Это позволило вернуть исполнительной власти утерянную было силу. Силу, но не эффективность».

Со своей стороны И. Жданов (аналитический центр «Открытая политика») отмечает, что стабилизация политической системы, о которой так долго говорили «регионалы», произошла. Правда, постепенно стабилизация переросла в концентрацию, а затем и в монополизацию власти в руках лично В. Януковича. Глава государства не только замкнул вертикаль исполнительной власти на себя, ему удалось сформировать пропрезидентское большинство в парламенте, поставить под контроль власть судебную и большую часть местного самоуправления.

В то же время эксперт прогнозирует, что отмена политической реформы 2004 г. приведет к усилению подкованных, административных и бюрократиче-

ских методов работы Президента во вред методам политическим. Сфера публичной политики будет сужаться как шагреновая кожа, постепенно будет сокращаться влияние формально легальных способов влияния на властные решения, будет снижаться роль политических партий, в том числе и Партии регионов. Сфера реальной политики все больше будет перемещаться в теневой сектор.

Обозреватель издания «Контракты» обращает внимание на тот факт, что в результате отмены политреформы полномочия Президента значительно выросли, а ответственность так и осталась нерегламентированной. Теперь для формирования правительства не нужно собирать коалиционное большинство парламента, Премьера и глав местных администраций. Президент может назначать и увольнять сам. В то же время смена масштабов полномочий не привела к повторным выборам, КС считает допустимым избирать Президента с одними полномочиями, а править разрешить с другими.

В свою очередь политолог В. Фесенко отметил, что возврат к президентско-парламентской модели организации власти вызвал откровенный упадок парламентаризма в Украине, парламент фактически утратил статус законодательного органа. «Украинский парламент фактически утратил статус законодательного органа, он лишь формально фиксирует, законодательно оформляет те решения, которые готовятся и принимаются в других местах», – сказал он. По мнению эксперта, печальной тенденцией уходящего года следует считать «упадок украинского парламентаризма». «Уже можно говорить не о кризисе (парламентаризма), а об откровенном упадке. Юридически это связано с возвращением к президентско-парламентской системе, а физически, я бы сказал так, признаками этого стали недавние события (драка) в Верховной Раде», – отметил эксперт.

С ним солидарны и многие другие обозреватели, отмечающие, что парламент постепенно превращается из политической площадки для дискуссий и компромиссов в машину для голосования, которой посулили продление срока эксплуатации до осени 2012 г.

В то же время, считает В. Фесенко, все же итоги года можно определить как «возвращение в прошлое с претензией на новое будущее». «Вот такая парадоксальная формула, – сказал политолог. – Почему возвращение в прошлое? Потому что режим, который формируется сейчас, по определенным признакам, является возвращением к президентско-парламентской системе. Возвращение к Конституции 1996 г. – возвращение в прошлое. Если мы посмотрим на лица, которые сейчас олицетворяют власть, то тоже, в определенной мере, увидим возвращение в прошлое. Но заявленные реформы – это претензии на будущее, на новое будущее. Вопрос в том, будет ли власть, по своему составу и характеру деятельности достаточно консервативная, способна на строительство нового будущего?»

Следует отметить, что Европа восприняла отмену политреформы-2004 достаточно спокойно, но и с определенным удивлением. В Венецианской комис-

сии возвращение к Конституции-1996 назвали «крайне необычным» шагом, поскольку сделал это не парламент, который принимал политреформу, а Конституционный Суд. Также эксперты не забыли напомнить и об угрозах разбалансированности власти.

В целом же, конкуренция между структурами власти (невиданная в европейских странах) была ликвидирована, в том числе (наряду с другими инструментами) за счет институционального ограничения конкуренции между политическими силами (которая типична для европейских стран).

3) Ослабление оппозиции

По итогам года оппозиция разобщена и лишена возможности влиять на решения, принимаемые властью.

Стремясь доказать свое право на лидерство в противостоянии с В. Януковичем, Ю. Тимошенко получила обратный эффект. Возглавить оппозицию в целом лидер «Батьківщини» так и не смогла. Этому воспротивились и главный «фронтовик» страны А. Яценюк, и «свободный радикал» О. Тягнибок, и новый лидер «Нашої України» В. Наливайченко. Ставшие после победы В. Януковича оппозиционными политические партии, избалованные пребыванием во власти, переживают исход «денежных мешков», дезертирство местных активистов, потерю медийных ресурсов. Обозреватели отмечают, что сила оппонентов власти должна заключаться в креативности и способности к диалогу, а не громкости голоса, но это правило пока не срабатывает.

Также в отношении бывшего Премьера и ряда ее чиновников возбуждены уголовные дела. В этой связи эксперты Фонда качественной политики отмечают, что усиление одной ветви власти и параллельное установление полного контроля над ней со стороны групп, которые входят в Партию регионов, дало возможность усилить использование государственных органов в борьбе с оппозицией. Конечно же, «оранжевые» силы подавали достаточно примеров такого же стиля борьбы с «регионалами» в 2005–2006 гг. Но современная ситуация отличается системностью мер и беззащитностью оппозиционеров, гарантом минимальных прав которых выступает разве что Запад.

Также отмечается, что местные выборы 2010 г. были примером взаимного уничтожения оппозиционных сил. На этом фоне стали усиливаться радикальные настроения – как среди избирателей, так и в рядах избранников. Председателями областных, районных и городских советов в Западной Украине стали представители националистов. Виртуальность политики времен В. Ющенко лишила сегодняшних оппозиционеров тех навыков, которые бы позволили им стать во главе быстро растущего движения недовольных предпринимателей. Оппозиция оказалась неэффективной и в борьбе с правящей партией, и в возвращении себе гражданского доверия.

Политологи отмечают, что феномен ВО «Свобода» возник как следствие отсутствия альтернативы скомпрометировавшим себя лидерам оранжевой ре-

волюции и остаткам национал-демократического движения, а также тех ресурсов, прежде всего медийных, которые получила «Свобода».

Успех ВО «Свобода» позволил ряду экспертов сделать вывод о радикализации идеологии оппозиции. Во многом этому способствовала и сама Ю. Тимошенко, которая в своей президентской избирательной кампании активно развивала темы, характерные для правых («украинская Украина» и т. д.). Но вот для избирателя она оказалась менее убедительна в этих темах, чем О. Тягнибок.

Тем не менее, поскольку запрос на политического лидера (политической силы), который бы олицетворял борьбу с олигархами в обществе, сохраняется, а Компартия, очевидно, не способна выступить в качестве такой политической силы, то у Ю. Тимошенко, в особенности по мере роста недовольства социальной политикой нынешней власти, сохраняется возможность вернуть утраченные позиции.

Деятельность же власти сегодня направлена на максимальное ослабление и дальнейшую маргинализацию той части оппозиции, которая на самом деле может представлять для нее определенную угрозу. Этот процесс, наряду с реформами, станет главной политической темой первой половины нового года, прогнозируют эксперты.

4) Реанимация партнерского диалога с Россией

Одно из важнейших достижений новой власти – реанимация украинско-российского партнерства. Восстановились регулярные контакты между украинским и российским руководством на высшем уровне. В частности, президенты Украины и России в целом 11 раз встречались тет-а-тет, к тому же неоднократно пересекались во время международных саммитов и конференций.

Следует отметить, что хотя харьковские договоренности критиковали с двух сторон (и в России, и в Украине), но они закрепили политику «перезагрузки» на российско-украинском направлении. Договоренности, увязавшие пролонгацию пребывания ЧФ в АРК со снижением цен на газ, свидетельствовали о, по крайней мере, временном отказе РФ от антипреференциализма – политики принципиального отказа от снижения цен на энергоносители для стран постсоветского пространства.

Вместе с тем хотя после подписания харьковских соглашений, как уже отмечалось выше, В. Янукович и Д. Медведев встречались неоднократно, но это не уберегло Украину от шовинистических выпадов В. Путина: тот недавно заявил, что Россия выиграла бы Великую Отечественную войну и без помощи Украины.

Со своей стороны осенью Н. Азаров назвал нерыночной формулу цены российского газа для Украины.

Сотрудничество между Киевом и Москвой в других отраслях дальше деклараций и консультаций пока не продвинулось.

В любом случае в целом можно сделать вывод о том, что после нескольких лет перманентного противостояния между Москвой и Киевом установился

тесный контакт. Во многом – благодаря политике нового Президента Украины В. Януковича и его политической команды.

В этой связи сотрудники Института им. Горшенина отмечают, что некоторые эксперты и политики поспешили заявить о восстановлении добрососедских отношений, другие – о возврате к империи. «Но новую власть в Украине, как оказалось, прогнозировать не так просто: частые встречи руководства двух стран на высшем уровне добавили лоска отношениям, но не смогли скрыть взаимных проблем, решение многих из которых откладывается. Впрочем, один несомненный успех есть: Новый год встречаем с газом».

5) Активность на европейском направлении

В 2010 г. был подписан План действий о введении безвизового режима с ЕС (правда, без определения сроков). Украина выполняла требования «матрицы Фюле», присоединилась к Энергетическому сообществу с ЕС, стремилась к заключению соглашения об ассоциации с ЕС. Прозвучали заявления о желательности для Украины формирования зоны свободной торговли как с ЕС, так и с ТС.

Наиболее серьезный прорыв – получение Украиной Плана действий для введения безвизового режима с Евросоюзом – одно из самых весомых достижений ушедшего года. Радужна и перспектива – уже следующим летом Киев и Брюссель надеются подписать договор об ассоциации. В ЕС констатируют, что Украина в этом году была, как никогда, предсказуема.

Со своей стороны директор Департамента информационной политики Министерства иностранных дел О. Волошин отметил, что «2010 год на европейском направлении был годом инвестирования в будущее, закладки фундаментов для успехов в следующем году». «МИД Украины рассчитывает на прорывные достижения в 2011 году в отношениях с Евросоюзом», поскольку наряду с получением плана по введению безвизового режима с ЕС, который уже частично выполняется, государство вышло на четкий, понятный путь переговоров относительно зоны свободной торговли с ЕС. «Углубленное соглашение по зоне свободной торговли станет неотъемлемой составляющей соглашения об ассоциации между Украиной и ЕС. Это задание украинской дипломатии на 2011 год», – подытожил дипломат.

Председатель правления МФ «Единый мир» Э. Прутник также отмечает, что 2010 г. стал для Украины «без преувеличения поворотным». «Новая власть внесла существенные коррективы во внешнеполитическую стратегию государства. Законодательно был закреплен внеблоковый статус нашего государства и это, по моему мнению, безусловный позитив. Кроме того, при сохранении стратегического курса на евроинтеграцию начался процесс диверсификации внешнеполитических приоритетов государства, позволивший сбалансировать отношения с Россией, а также возобновить диалог с другими ведущими центрами политического влияния и экономического развития», – отметил он. – Центральной темой диалога в ближайшей перспективе станет окон-

чательное согласование договора о зоне свободной торговли. Также требует ответа основной вопрос украинской евроинтеграции – перспектива членства Украины в ЕС. На этот вопрос должен ответить именно Евросоюз».

Народный депутат Украины, д-р экон. наук, проф. А. Плотников выделил среди прочего «нормализацию некоторых процессов, которые сумели сделать более понятными как для Украины, так и для ЕС много вещей». «Новая власть в Украине стала более прогнозируемой для ЕС, благодаря чему сегодня у нас наблюдается определенный покой в экономических и политических отношениях. И если говорить о векторах, которые отстаивает новая украинская власть, станет понятно, что 2010 год в этом плане в полной мере можно считать годом определенности», – отметил политик. Отвечая на вопрос журналистов, какими он видит отношения Украины и Евросоюза в 2011 г., А. Плотников заявил: «Я очень надеюсь на прогресс в вопросах безвизового режима, поскольку в контексте Евро-2012 это было бы очень уместно, очень надеюсь, что соглашение об ассоциации приобретет какие-то конкретные черты и мы сможем увидеть перспективу своего членства в ЕС».

6) Развитие внешнеполитических отношений на других направлениях

Атомная тема в нынешнем году позволила стране выйти на новый уровень отношений и с Соединёнными Штатами Америки. В апреле 2010 г. в Вашингтоне на саммите по ядерной безопасности Украина произвела сенсацию. Киев заявил об отказе от высокообогащённого урана и призвал остальные страны мира последовать своему примеру. Об этом решении писали все ведущие европейские газеты – посчитав его одним из самых серьёзных шагов нового руководства страны для укрепления доверия к Украине. В частности, Ф. Кроули, помощник госсекретаря США, заявил: «Мы оцениваем отношения со странами не по словам, а по их поступкам. И госсекретарь, и президент Обама делают всё возможное, чтобы ядерные материалы не попали в руки к террористам. Решение Украины – это действительно поступок стратегического партнёра».

30 декабря Министерство иностранных дел Украины сообщило, что Украина выполнила взятое на себя обязательство и обеспечила вывоз из Севастопольского национального университета ядерной энергии и промышленности, Харьковского физико-технического института и Киевского института ядерных исследований значительной части (50 кг) высокообогащенного урана.

Внешнеполитическое ведомство Украины также напомнило, что в соответствии с обязательствами США, изложенными в совместном заявлении президентов, Украина получила эквивалентное вывезенным ядерным материалам количество низкообогащенного ядерного топлива для нужд вышеуказанных научно-исследовательских учреждений.

«Эти действия говорят о том, что Украина по-прежнему лидирует в стремлении не допустить попадания этих ядерных вооружений в руки террористов, как и в стремлении прийти к миру, в котором не было бы ядерного оружия», – заявил в этой связи президент США Б. Обама.

Кроме того, новая власть предприняла усилия по восстановлению партнерства с Китаем. В. Янукович совершил визит в Пекин, где было подписано заявление о повышении уровня двусторонних отношений, а также ряд соглашений о сотрудничестве. В то же время вряд ли стоит рассчитывать на то, что после длительного периода охлаждения механизмы партнерства удастся запустить «по мановению руки».

К тому же, отмечают эксперты, после пяти лет настойчивой евроинтеграции, не все в мире готовы принять провозглашение Украиной своего внеблочного статуса. Киев решил отказаться от участия в военных союзах, при этом создавая условия для сотрудничества на равных – со всеми игроками в политическом пространстве. И это тоже один из самых важных результатов 2010 г.

7) «Майдан» предпринимателей

Принятие Налогового кодекса, предполагающего урезание упрощенной системы налогообложения и расширение полномочий налоговой службы, вызвало первую попытку масштабного сопротивления новой власти. Национальная буржуазия пыталась не только отстоять свои права и выстоять под давлением властей, но и соблазнами оппозиционных политиков взять акцию под свою защиту. Предпринимателям лишь частично удалось добиться удовлетворения своих требований через две недели стояния на Майдане, а власть получила серьезный урок в преддверии рассмотрения Трудового и Жилищного кодексов. В связи с этим, прогнозируют эксперты, ей придется либо научиться вести разъяснительную работу, либо предпринимать полицейские меры по белорусскому образцу.

Следует отметить, что политических сенсаций и событий в ушедшем году было много, но их последствия проявятся не сразу. И далеко не все из них могут оказаться благоприятными. Так, по мнению некоторых политологов, выстраиваемая система власти ошибочна и опасна, поскольку уничтожает политическую конкуренцию и делает невозможным принятие адекватных решений. Есть и другие опасности. Например, нынешнее победное шествие национал-радикалов может закончиться совсем не так, как планируют власти. Наконец, открытым остается вопрос, сумеет ли власть найти достаточную поддержку в обществе для проведения реформ, основной блок которых, по словам председателя парламентской фракции Партии регионов А. Сфремова, будет завершен к июлю 2011 г. «Мы рассчитываем, что это даст положительный для страны результат в экономике и социальной сфере уже к осени 2011 г. ... В принципе, прогнозы дают возможность говорить, что если мы выйдем к 2012 г. на такую динамику развития, то и дальше политическая и экономическая ситуации будут спокойными и стабильными», – заверил «регионал».

В целом же В. Янукович сумел создать команду, постоянно иницилирующую преобразования, которые в случае успешной реализации способны помочь Украине наверстать отставание от государств Центральной Европы. Не зря же американский журнал Time назвал В. Януковича одним из десяти самых гром-

ких политических возвращенцев-2010. Неудачная же реализация реформ создаст для В. Януковича проблемы с переизбранием на второй срок. Именно поэтому 2010 г. стал периодом серьезных изменений в государственной политике.

Ю. Половинчак, канд. іст. наук,
старш. наук. співроб.

Адміністративна реформа: to be continued...

Реформаційні кроки влади – характерна риса року, що минає, – урешті торкнулися й самої влади: у країні взяла старт адміністративна реформа. Першим кроком у цьому напрямі став Указ Президента «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади». Ним передбачено істотні зміни в структурі виконавчої влади. Усього визначено шість типів центральних органів виконавчої влади: міністерство, служба, інспекція, агентство, незалежні регулятори й органи зі спеціальним статусом. Із 112 органів центральної виконавчої влади створено 63. З них 16 міністерств, 28 служб, 13 агентств і сім інспекцій.

Найбільш резонансними заходами, згідно з цим Указом, стали скорочення кількості міністерств (із 20 до 16) та поєднання посад віце-прем'єр-міністрів з посадами міністрів; доручення уряду ліквідувати всі урядові органи та скоротити кількість державних службовців не менше ніж на 30 %.

Міністерство економіки реорганізовано в Міністерство економічного розвитку і торгівлі. У зв'язку з цим на нього покладені додаткові регуляторні функції, цінова політика й розвиток підприємництва. А. Ключев тепер – перший віце-прем'єр, міністр економічного розвитку і торгівлі, а экс-міністр економіки В. Цушко очолив Антимонопольний комітет. Мінвуглепром став складовою об'єднаної структури – Міністерства енергетики і вугільної промисловості під керівництвом Ю. Бойка. Ліквідовано Міністерство промполітики, функції якого передано Держагентству з керування державними корпоративними правами і майном. Президент також доручив створити Міністерство аграрної політики і продовольства та Державну інспекцію сільського господарства, реорганізувавши Мінагрополітики. Очолюватиме його, як і раніше, М. Присяжнюк, під його контролем буде Агентство земельних ресурсів (колишній Держкомзем).

МінЖКГ і Мінрегіонбуд об'єднали в одну структуру – Міністерство регіонального розвитку, будівництва і житлово-комунального господарства, у зв'язку з цим В. Тихонов став віце-прем'єром – міністром регіонального розвитку, будівництва і ЖКГ. Міністерство транспорту і зв'язку перетворено в

Міністерство інфраструктури, Державну автотранспортну службу, Державну авіаційну службу, Державну службу зв'язку і Державну службу морського і річкового транспорту України. З огляду на це, нове призначення отримав віцепрем'єр Б. Колесніков, який тепер став віцепрем'єром – міністром інфраструктури.

У результаті реорганізації Міністерства праці і соціальної політики створено Міністерство соціальної політики, яке очолив віцепрем'єр С. Тігіпко, і Державну інспекцію України з питань праці. Ліквідовано Міністерство сім'ї, молоді та спорту – «молодіжку» передано до Міносвіти; «під крило» Д. Табачнику передано також Вищу атестаційну комісію (ВАК). Міністерство культури не займатиметься надалі питаннями туризму, натомість перейматиметься проблемами в галузі міжнаціональних відносин, нацменшин і релігії.

Реорганізація, усупереч прогнозам, не стосується Міністерства з питань надзвичайних ситуацій; В. Балого як глава МНС зберіг контроль за такими структурами, як Гірничпромнагляд, Держінспекція з техногенної безпеки й Агентство з керування зоною відчуження.

Результатом адмінреформи також стала ліквідація декількох органів виконавчої влади. Наприклад, функції Держкомітету регуляторної політики та підприємництва передали до новоствореного Міністерства економічного розвитку та торгівлі на чолі з А. Ключевим. Окрім того, ліквідовано Державний комітет України у справах національностей та релігій. Деякі органи змінили назви.

Реорганізація міністерств та інших органів державної влади стала досить резонансною подією: оглядачі активно обговорювали персоналії міністрів, які втратили чи, навпаки, «приросли» повноваженнями, вираховували зрушення у «сферах впливу» тих чи інших фінансових і політичних груп. Це створює враження досить поверхового сприйняття запланованих змін: проведене перетасування кадрового пасьянсу – це лише перший крок до адміністративної реформи, яку влада – і це цілком логічно – вирішила розпочати із себе. За словами глави Адміністрації Президента С. Львовичкіна, адміністративна реформа – це система змін, над якими потрібно працювати. «Щоб ми зрозуміли, що буде, повинно хоча б з'явитися нове положення про міністерства, – зазначив він. – Ми не бачимо взаємодії між органами влади, не знаємо, хто і як буде призначатися, хто і як взаємодіятиме по горизонталі і по вертикалі. Ми бачимо поки що вертикально налаштовану систему центральних органів виконавчої влади, яка підпадає під вертикаль Президента».

Надалі під час адміністративної реформи будуть реорганізовані Адміністрація Президента, РНБО, органи виконавчої влади та місцевого самоврядування. Не виключено, що в рамках реформи буде об'єднано Адміністрацію Президента та Раду національної безпеки й оборони.

В. Янукович на засіданні Ради регіонів уже закликав місцевих керівників зменшити кількість своїх підлеглих до рівня 2004–2005 рр. – ідеться про дру-

гий етап реформування, який стосується місцевих адміністрацій і органів місцевого самоврядування. Ще одне масштабне скорочення очікується внаслідок ліквідації більшості територіальних підрозділів міністерств і відомств. Міністр юстиції О. Лавринович спрогнозував, що залишаться тільки найнеобхідніші з них, але повний перелік не озвучив.

Питання реформи спецслужб обговорювалося на засіданні Спільної робочої групи з військової реформи Україна – НАТО в Брюсселі. Як заявив перший заступник секретаря Ради національної безпеки й оборони України С. Гавриш, над проектами реформування спецслужб сьогодні відбувається робота в структурах Адміністрації Президента.

Проте адміністративно-територіальна реформа в Україні може початися не раніше, ніж будуть подолані глибокі дефіцити держбюджету та Пенсійного фонду. «Така реформа – найдорожча, тому в графіку проведення реформи вона стоїть далеко не однією з перших, вона запланована через пару років», – уточнив С. Львовичкін. Отже, сьогодні ми можемо оцінювати лише перші кроки на шляху адміністративних перетворень, тож зрозуміло, що робити висновки про якість запропонованої реформи зарано, проте вже сьогодні можна запропонувати ряд попередніх узагальнень.

По-перше, однозначним позитивом є сам факт початку адміністративної реформи: визнання наявності серйозних проблем у системі державного керування та неефективності бюрократичної машини і, головне, готовність змінювати ситуацію – великий крок уперед. І навіть незважаючи на можливі помилки, рух і зміни в управлінській галузі значно краще, ніж застій.

По-друге, із уже реалізованих заходів позитивними кроками можна назвати скорочення кількості міністерств і поєднання посад віце-прем'єр-міністрів з посадами міністрів, оскільки це сприятиме ефективності роботи Кабінету Міністрів як колегіального органу, визначенню пріоритетів державної політики.

Можна констатувати перші кроки в напрямі вироблення галузевої структури Кабміну – запровадження функціональний поділ міністерств: немає більше окремо вугілля, окремо ПЕК, є енергетичне міністерство, є інфраструктурне міністерство, соціальне міністерство.

Важливо, що реформа, поки що хоча б теоретично, розмежовує політичні та адміністративні посади: глави міністерств займаються політикою, формують політичну стратегію розвитку галузі, натомість адміністративні функції лягають на різні агентства та служби. Наскільки вдасться досягти розмежування цих функцій на практиці, покаже час: якщо адміністратори-виконавці дійсно в майбутньому не змінюватимуться з кожною новою зміною політичної команди, можна буде говорити про безсумнівний успіх реформи в цьому напрямі.

По-третє, можна відзначити намагання визначити чіткі місії центральних органів виконавчої влади, інституційно виокремлювати органи, які здійснюють контроль-наглядові функції (інспекції), а також керування об'єктами

державної власності (агентства). Водночас схоже, що визначені президентським Указом служби поєднують і функції з надання адміністративних послуг, і вже згадані контрольно-наглядові функції. Тобто в цьому випадку не виключено збереження інституційного конфлікту інтересів.

Відзначають експерти й інші ризики розпочатої адмінреформи. По-перше, це відсутність оприлюдненої загальної концепції реформи: інформація про подальші кроки й плани аналітиками отримується із заяв різних високопосадовців, тоді як затвердження до початку реформи концепції чи програми дало б змогу і суспільству, і політикам, і держслужбовцям усвідомлювати її мету, завдання, етапи та їх строки.

Західні експерти відзначили, що в Указі Президента не згадано про орган, який відповідатиме за європейську інтеграцію. Якщо відповідні функції буде передано Міністерству закордонних справ України, наголошують вони, країна повернеться в 90-ті роки, коли відносини з ЄС були тільки зовнішньою політикою. Проте це суперечить усім попереднім заявам Президента про те, що Україна проводитиме європейські реформи й прагнутиме до євростандартів. Якщо ж функції координації буде покладено на Прем'єр-міністра, це позитивно сприймуть у ЄС. Хоча Прем'єру потрібні будуть кваліфіковані кадри для виконання цієї функції. Ще одне: за кілька років, коли набере чинності договір про асоціацію з ЄС, Україні доведеться реформувати свої інституції в багатьох сферах – як адаптувати свої органи влади, так і змінювати правила і стандарти, тобто знову перекроювати функції й перевішувати таблички. Тож було б логічно провести консультації з ЄС вже сьогодні.

Окрім цього, повернення функцій торгової політики з Міністерства закордонних справ до Міністерства економічної політики та зовнішньої торгівлі може в короткостроковій перспективі ускладнити переговори з ЄС про зону вільної торгівлі: ключові гравці переговорної команди повинні залишитися на місці, щоб не викликати занепокоєння в європейській стороні й продовжувати переговори.

Щодо вже здійснених заходів, то найбільше занепокоєння експертів викликає те, що статус центральних отримали всі органи виконавчої влади. Отже, замість ліквідованих урядових органів, усі інші органи зростають у статусі: стають центральними й залежними насамперед від Президента – їхніх керівників і навіть заступників призначатиме Президент, тоді як відповідальність за стан справ зберігається за міністрами. Головна проблема в цій ситуації – фактична гіперцентралізація виконавчої влади. Ще одне: урядові органи передбачені чинним Законом «Про Кабінет Міністрів України», отже правомірність їх ліквідації Указом Президента цілком справедливо викликає запитання в політологів.

Директор Інституту глобальних стратегій В. Карасьов наголошує: «Адміністративна реформа – це реформа відносин між владою і народом, тобто насамперед відокремлення політики від адміністративної роботи; по-друге,

перехід до конкурсного формування держслужби, призначення фахівців, замість призначення кумів, сватів, братів, онуків в окремих випадках! Створення нормальної, європейської бюрократії. По-третє, відокремлення влади від бізнесу. Ми це бачимо? Ні. А що ми бачимо? Скорочення державного апарату. МВФ зажадав від Президента знизити витрати – Президент їх знижує».

Проте говорити про економію коштів у рамках реалізації адмінреформи поки що теж передчасно: з одного боку, треба пам'ятати, що держслужбовці в нас непогано захищені трудовим законодавством, і розмір суми, в яку обійдеться бюджету звільнення 200 тис. чиновників різних рангів, реформатори вважають за краще не називати. З іншого боку, впадає у вічі, що в проєкті бюджету-2011 сума фінансування Державного управління справами – органу, що забезпечує роботу вищих владних установ, – 1,3 млрд грн, перевищила навіть історичний максимум передкризового 2008 р.

Загалом можна підсумувати, що перші кроки задекларованої адміністративної реформи В. Януковича несуть ряд позитивних тенденцій. Головне, щоб цей позитив не було зведено нанівець: необхідно внести відповідні зміни до законодавства, а головне – продовжувати системну та послідовну реалізацію реформи, пам'ятаючи, що в системі влади країні потрібні насамперед прозорість, чітка регламентація функцій кожного конкретного органу і боротьба з корупцією.

А. Потіха, наук. співроб.

Агропромисловий комплекс України: стан, проблеми та можливі шляхи їх вирішення

Розуміючи важливість економічних реформ, уряд підготував програму економічних реформ 2010–2014 рр., якою передбачено вирішення економічних проблем і, зокрема, подолання кризи в агропромисловому комплексі, підвищення рівня продуктивності праці в сільському господарстві щонайменше на 20 % до кінця 2014 р.; функціонування ринку землі сільськогосподарського призначення. Проблем багато, і на їх подолання знадобиться багато часу і коштів.

Як відзначають експерти, Україна за природно-ресурсним та аграрним потенціалом посідає одне з провідних місць у світі. Однак цей потенціал використовується вкрай неефективно, а агропромисловий комплекс України за рівнем розвитку значно відстає від передових країн світу та ЄС. Основні проблеми полягають у низькій конкурентоспроможності продукції та її

невідповідності міжнародним стандартам якості й безпеки; низькому рівні інвестицій і зростанні залежності від державного фінансування (з 3,3 млрд грн у 2004 р. до 11,2 млрд грн у 2008 р.); низькій економічній ефективності сільськогосподарського виробництва порівняно з іншими країнами, використанні застарілих технологій; домінуванні в структурі експорту продукції з низьким рівнем переробки; катастрофічному падінні родючості ґрунтів і зростанні їх ерозії.

Експерти вважають, що основною причиною такої ситуації є низька інвестиційна привабливість сектору через ряд причин: непередбачуваність адміністративного регулювання цін і обмежень експорту; неефективні механізми державної підтримки сільгоспвиробництва, що включають захист внутрішнього ринку від імпорту низькоякісної продукції, систему стандартизації, а також санітарних і фітосанітарних заходів, систему субсидування та інших фінансових інструментів підтримки; відсутність ринку землі сільськогосподарського призначення.

З висновками експертів погоджуються автори урядової програми економічних реформ 2010–2014 рр. На їхнє переконання, проведення системних реформ в агропромисловому комплексі має забезпечити технологічне переоснащення галузі, перетворення її на ефективний, конкурентоспроможний на внутрішньому й зовнішньому ринках сектор економіки. Для цього необхідно створити умови для залучення інвестицій, які дадуть змогу підвищити ефективність сільськогосподарського виробництва. Зокрема, слід вирішити такі завдання: забезпечення передбачуваності регуляторної політики держави; удосконалення земельних відносин; удосконалення механізмів державної підтримки сільгоспвиробників; підвищення ефективності державного керування галуззю.

Проте, як відзначають фахівці, передбачуваність регуляторної політики можливо досягнути шляхом відмови від адміністративного втручання в ціноутворення на сільськогосподарську продукцію, використання антимонопольного законодавства у випадку різкого коливання цін на сільгосппродукцію та відмови від будь-яких обмежень експорту сільськогосподарської продукції.

Програма передбачає, що для удосконалення земельних відносин необхідно: створення передумов для функціонування ринку землі, зокрема шляхом проведення інвентаризації земельних ресурсів, завершення видачі державних актів на право власності на землю, виділення меж земельних ділянок в натурі (на місцевості); удосконалення методичних підходів до грошової оцінки земель різних категорій з метою визначення їх реальної ринкової вартості; створення електронного загальнодержавного кадастру землі й відповідної земельно-інформаційної бази даних; створення дієвої інфраструктури ринку землі; розроблення механізмів регулювання ринку землі та ефективного обороту земель сільськогосподарського призначення; спрощення механізму виділення земельних ділянок під будівництво.

Програма також передбачає вдосконалення механізмів державної підтримки шляхом удосконалення системи субсидування для підвищення конкурентоспроможності сектору відповідно до угоди про сільське господарство в рамках СОТ (переорієнтація субсидування на напрями, що відповідають «зеленому ящику» за методологією СОТ); гармонізація системи стандартизації сільгосппродукції з нормами ЄС; захист українських товаровиробників від імпорту низькоякісної сільгосппродукції за рахунок використання технічного регулювання, дозволеного СОТ; розвиток кредитно-фінансових механізмів підтримки сільгоспвиробників, у т. ч. лізингу сільськогосподарської техніки.

Підвищення ефективності державного управління агропромисловим комплексом і ролі місцевих органів виконавчої влади має відбуватися шляхом перерозподілу на користь місцевих органів влади повноважень і коштів, необхідних для реалізації проектів комплексного розвитку сільських територій.

Проте не так оптимістично налаштовані деякі експерти. На їхню думку, основою АПК є зерновий ринок, де дуже багато невирішених проблем. Вони вважають, що майбутній урожай обійдеться аграріям на 9 млрд дол. дорожче, ніж урожаєм сезону, що минає. Це посилить тенденцію щодо поглинання господарств із земельним банком 1–3 тис. га великими гравцями, а також зробить сільгоспвиробника ще біднішим.

Третій рік підряд сільгоспвиробники виживатимуть без видимої підтримки держави в умовах грошового голодування і посилення фіскального тиску. Нові норми Податкового кодексу примусять зернотрейдерів перекласти втрати, які виникнуть через скасування ПДВ на виробників зерна. Вони ж понесуть витрати, пов'язані з подорожчанням послуг з експорту. Нові витрати, які додадуться до паливно-мастильних матеріалів, що подорожчали, зовсім не підвищать конкурентоспроможність українських фермерів. У результаті кожна тона урожаю обійдеться їм дорожче на 100 дол., а кожний оброблений гектар – на 350 дол. До таких розрахунків прийшли в Українській зерновій асоціації (УЗА). Здорожчання посівної кампанії виліється в пристойну суму – 8,8 млрд дол. – якщо врахувати той факт, що щорічно сільгоспвиробники засівають не менше 24–25 млн га посівних площ. Бюджет-2010 одержав від АПК 25 млрд грн податкових надходжень і міг би бути більш щедрим на підтримку АПК.

На думку УЗА, втрати аграріїв спровокують три причини. Зокрема, відміна відшкодування ПДВ експортерам зерна (відповідно до нового Податкового кодексу) призведе до втрат виробників на рівні близько 400 грн/т. Крім того, ще 250 грн на кожній тонні зерна аграрії зазнають збитки через плановане введення механізму продажу квот на експорт зерна на аукціонах. Різні додаткові платежі при здійсненні експорту приведуть до додаткових втрат у розмірі близько 120 грн на кожній тонні зернових. «Такий сценарій призведе до руйнування зерновиробництва в Україні, загрози продовольчої безпеки країни і втрати зовнішніх ринків», – відзначає президент асоціації В. Клименко.

Він же нагадує, що в Європейському Союзі дотації на 1 га обробленої землі становлять близько 500 євро, а в Україні вони в 2010 р. становили 20 коп. на 1 га, в 2011 р. будуть ще меншими. У зв'язку з цим УЗА пропонує ввести екстрені заходи щодо підтримки галузі, щоб уникнути втрати на зерновому ринку. Зокрема, В. Клименко вважає за необхідне негайно вирішити питання щодо квотування експорту в 2011 р.

Як працюватиме ринок у 2011 р., поки незрозуміло. На думку директора NWG Ukraine М. Горбачова, враховуючи святкові дні і тяганину з оформленням ліцензій, можна припустити, що реальні поставки зернових здійснюватимуться не раніше кінця січня. Значить, перший місяць року фактично випадає з графіка експорту, і на виконання плану відвантажень у трейдерів буде лише два місяці – лютий і березень. У цьому випадку завантаження перевалочних потужностей повинно становити більше 2 млн т у місяць, що, на щастя, під силу гравцям ринку.

Незаперечно те, що найскладніше вести аграрний бізнес у новому році буде дрібним і середнім фермерам. «Дрібним господарствам важко вижити в таких умовах. Вони або відмовлятимуться від обробітку ґрунтів, або підуть у тінь», – вважає президент Асоціації фермерів і приватних землевласників М. Міркевич.

У свою чергу глава Союзу сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів І. Томич вважає найбільшою трудністю для сектора фінансовий голод. «Прошарку фермерів необхідні для здійснення посівної кампанії 4–5 млрд грн. Згідно з прийнятим бюджетом-2011 уже зрозуміло, що кредитування при підтримці держави не буде, як її не було у фермерів і минулого року. Тому виходити з ситуації доведеться за рахунок власних коштів», – вважає І. Томич.

На думку експертів, одержати ці кошти сільгоспвиробники можуть, лише продавши зерно. Унаслідок обмеження експорту як законним, так і штучним шляхом аграрії вже втратили близько 8 млрд грн. «У цій складній ситуації держава могла б підставити плече через закупівлі зерна в держрезерв», – зазначив М. Міркевич.

Експерти прогнозують, що налякані новими складнощами з обробітком землі аграрії вважатимуть за краще знижувати затратність бізнесу. У першу чергу вони знизять закупівлю добрив, засобів захисту рослин, заощадять на інших агропослугах. Але нові економічні реалії посилять іншу тенденцію, що намітилася. «Сільгоспідприємства різних форм власності, в основному це колишні колгоспи, в оренді яких перебуває 1–3 тис. га землі, більш інтенсивно приєднуюватимуться до великих агрохолдингів», – вважає І. Томич.

За його спостереженнями, в 2009 р. і в 2010 р. концентрація таких господарств великими гравцями збільшувалася на 25 % щорічно. У результаті земельний банк агрохолдингів перевищив 10 млн га. За підрахунками І. Томича, приблизно 6 млн га перебувають в оренді колишніх колгоспів. Частина саме цих суб'єктів господарювання найцікавіша великим гравцям. Вони перемають власників земельних паїв, або просто викупають право оренди

через керівництво таких господарств. Очікується, що ця тенденція посилиться і в 2011 р.

Тим часом, як повідомляють ЗМІ, за період з 15 до 21 грудня 2010 р. на світових ринках зернових спостерігалось послаблення торгової активності. Замерзання водних каналів у Європі уповільнило торгівлю злаками. Сезонний чинник також вплинув і на торгівлю олійними в Україні – вона пішла на спад. Про це йдеться в аналітичному випуску «Агрофакс» Проекту «Німецько-український аграрний діалог» Інституту економічних досліджень і політичних консультацій. На думку аналітиків Проекту, у 2011 р. світовий ринок зернових може розвиватися за одним із двох можливих сценаріїв.

Сценарій 1: сприятлива кон'юнктура в Азії і на Близькому Сході сприятиме подальшому зростанню попиту на сільськогосподарську продукцію. «Дешеві» гроші із США зміцнюють цю тенденцію.

Сценарій 2: криза євро розповсюдиться з периферії єврозони на найбільші її країни. У такому разі не виключено, що це негативно вплине на динаміку попиту на сільськогосподарську продукцію. Таким чином, вплив фінансових ринків на ринки зернових і олійних культур, як і раніше, дуже високий.

Експерти відзначають, що проблеми сільськогосподарського виробництва негативно вплинуть на продовольчий ринок. На їхню думку, абсолютно всі продукти харчування після Нового року можуть трохи подорожчати внаслідок дорожчання логістичної складової – з 1 січня 2011 р. акцизи на бензин в Україні підвищуються на 38 %, або приблизно на 0,5 грн. на 1 л. За оцінками експертів, потенційно подорожчання може становити від 5 % до 15 %.

Крім того, сильне зростання цін на зернові в серпні – вересні 2010 р. впливатиме на формування цін на ряд продуктів. Так, подорожчання зерна – як основного інгредієнта кормів – якнайбільше вплине на ціни на м'ясо (особливо на свинину й курятину), оскільки частка кормів у собівартості виробництва м'яса становить близько 70 %. Також це стосуватиметься виробництва хлібобулочних виробів і яєць, але в меншій мірі. Також не останню роль у ціноутворенні зіграє загострення «хронічних» проблем деяких галузей агропромислового комплексу внаслідок введення менш прозорих механізмів держпідтримки. Так, перехід з 1 січня 2011 р. на новий і, на думку багатьох експертів, менш надійний механізм надання дотацій виробникам м'яса і молока помістить цю продукцію в «зону ризику».

У вересні – жовтні 2010 р. ціни на сире молоко в Україні досягли свого піку, підвищившись приблизно на 60 % порівняно з минулим роком, давши вагомий мотив виробникам підняти ціни на відповідні продукти: тверді сири, вершкове масло, йогурти, молоко тощо.

Унаслідок втручання державних органів у кінці жовтня ціни на сире молоко дещо знизилися, а вслід за ними в листопаді-грудні – і ціни на готову молочну продукцію. За словами експертів, молочні продукти подешевшали з двох причин: унаслідок відповідних рекомендацій Антимонопольного коміте-

ту і низького споживчого попиту на них. На сьогодні ціни на молочну продукцію залишаються стабільними. Проте оскільки сезон «високих» цін на молоко традиційно триває з вересня до лютого, ціни можуть ще небагато вирости, допускають експерти. Але якщо зростання цін і відбудеться, то цінники з високим ступенем імовірності вже не повернуться до пікових значень вересня – жовтня. За прогнозами, ціни на молоко стабілізуються на нинішньому високому рівні і почнуть відчутно знижуватися тільки в другій половині весни.

Сильне подорожчання зерна в серпні – вересні стало основною причиною, через яку виробники м'яса зробили спробу підвищити ціни. Так, у серпні виробники намагалися підвищити ціни на свинину приблизно на 15 %, а у вересні – ще більше.

За словами експертів, виробники хотіли відновити свою прибутковість і підняти ціни, проте ринкова ситуація не дозволила їм це зробити. Так, зростання внутрішнього виробництва, що підвищило конкуренцію серед виробників, а також низький попит з боку населення примусили їх повернути ціни до колишнього рівня. Проте, незважаючи на те, що через квотування експорту зерна ціни на злаки знизилися, собівартість виробництва свинини виросла порівняно з минулим роком на 15–20 %.

Що стосується цін найближчим часом, то експерти запевняють, що сильно стрибка цін не передбачається, проте до поступового подорожчання протягом року споживач повинен бути готовий. На думку заступника генерального директора Української аграрної конфедерації (УАК) О. Ярославського, цьому сприятимуть підвищення собівартості виробництва, зростання доходів населення, а також погіршення умов для розвитку окремих м'ясних галузей.

Ціни на хліб соціальних сортів протягом поточного року залишалися відносно стабільними, і їх зростання порівняно з іншими продтоварами виявилось достатньо помірним. За даними Об'єднання підприємств хлібопекарської промисловості «Укрхлібпром», із січня до листопада 2010 р. ціни на масові сорти хліба зросли до 6 %.

Таке помірне зростання ціни пояснюється державним регулюванням виробництва – законодавчо встановленими граничними рівнями цінової надбавки на масові сорти хліба, пояснює глава об'єднання О. Васильченко. В обмін на зобов'язання тримати ціни на соцхліб у певних рамках, виробники одержують з Аграрного фонду борошно за ціною, яка значно (на 500–600 грн на тонні) нижча за ринкову ціну. За його словами, на сьогодні існують об'єктивні причини для зростання цін на масові сорти хліба. Основні чинники: дорожчання борошна, енергоносіїв і логістики, а також зростання заробітної плати.

Водночас, звертає увагу глава хлібопекарського об'єднання, нормативні документи, що регулюють забезпечення галузі пільговим борошном від держави, діяли до 31 грудня 2010 р., а новий документ, що передбачає продовження товарних інтервенцій після Нового року, не прийнятий. Таким чином, стверджує О. Васильченко, якщо держава в особі Аграрного фонду перестане про-

давати хлібопекам дешеве борошно, то в середині січня 2011 р. виробники будуть вимушені підняти ціни на свою продукцію.

Щодо цін на цукор, то як відзначають експерти, повторення сценарію минулого року, коли ціни на цукор у лютому дуже різко підскочили, не буде – подорожчання здійснюватиметься поступово.

Як відомо, дефіцит внутрішнього виробництва цукру, який спостерігався минулого року, був дуже великий і наклався на дефіцит цукру на світовому ринку. У 2010 р. в Україні знов дефіцит цукру, правда, не такий великий, як 2009 р.; до того ж недолік буде повністю покритий імпортом пільговим продуктом.

За словами експертів, інші види продуктів харчування також можуть незначно подорожчати. Зокрема, істотного підвищення цін на фрукти в Україні, за винятком ситуативного передноворічного сезону, який триває до середини січня, чекати найближчими місяцями не варто.

Це ж саме стосується й овочевої продукції. Можна відзначити незначне зростання цін на овочі, зумовлене як традиційним подорожчанням перед святами, так і сезонним чинником. «У найближчі три місяці овочі можуть подорожчати на 5–15 %», – вважає експерт Р. Ласунів.

Ціна на овочі після свят, говорять експерти ринків, багато в чому залежатиме від погодних умов взимку. Так, нестача якісних сховищ для овочів і фруктів у країні призвела до значних втрат продукції минулого року після сильних зимових морозів і дала можливість виробникам сильно підвищити ціни. «Якщо зима буде без яких-небудь ексцесів, то й ціна буде, звичайно ж, вища, ніж восени, але більш-менш стабільною», – зазначає експерт М. Колесник.

Коментуючи ситуацію в галузі, президент Української аграрної конфедерації Л. Козаченко зазначає, що 87 % підприємців вважають, що основні чинники, які стримують розвиток АПК – це корупція і ручне керування галуззю. «Про це потрібно багато говорити і вельми радикально вирішувати цю проблему», – вважає експерт. Л. Козаченко підкреслив, що заборгованість сільського господарства перед банками сьогодні становить 27 млрд грн. «Такого не було, починаючи з 1993 р. Водночас і харчова промисловість уперше одержала негативний приріст експорту і валової продукції. Заборгованість галузі перед банками становить 26 млрд грн», – поінформував він.

Л. Козаченко вважає, що на цьому фоні не варто забороняти експорт сільськогосподарської продукції. «Ми порахували, що за останні три роки заборона експорту зерна призводить до втрат фермерів в обсязі 25 млрд грн на рік», – зазначив Л. Козаченко.

Він також заявив: «Наступного року ми за допомогою ухвалення Податкового кодексу вперше ввели податок на експорт сільськогосподарської продукції. Він призведе до втрат в обсязі приблизно 12 млрд грн. Можна дивитися й на інші проблеми галузі, наприклад, неповернення ПДВ». Проте в уряді

налаштовані оптимістично. Урядовці запевняють, що криза в АПК буде подолана. Для цього потрібен час, кошти і бажання. Бажання проводити реформи в урядовців є. Кошти будуть знайдені.

Урядовці вважають, що для початку потрібно розібратися з тим, що відбувається на селі і, зокрема з використанням земельних ресурсів. У 2011 р. Кабінет Міністрів України планує серйозно попрацювати у сфері земельних відносин. Про це повідомив Прем'єр-міністр М. Азаров, відкриваючи чергове засідання уряду.

Прем'єр відзначив, що Кабмін розгляне проект змін у ряд законів щодо посилення контролю за підписанням договорів застави і іпотеки земельних ділянок і прав на них. «У цілому в 2011 році буде проведена істотна робота у сфері земельних відносин. Це й удосконалення чинного законодавства – підготовка проекту закону про ринок землі, і розмежування земель державної і комунальної власності, а також повноважень між органами місцевого самоврядування й органами виконавської влади щодо розпорядження землею в межах населених пунктів», – додав Прем'єр-міністр.

В уряді також обіцяють належну підтримку аграріям. Як заявив міністр аграрної політики і продовольства М. Присяжнюк, Міністерство аграрної політики і продовольства України виходить з ініціативою компенсувати частину внесків на будівництво не тільки великих тваринницьких комплексів, але і дрібнотоварних ферм. «На сьогодні значна частина сільського населення вимушена тримати корів, свиней, щоб прогодувати себе і сім'ю. Це важка праця і не технологічна. Ми допомагатимемо реформувати дрібнотоварне виробництво. Щоб той, у кого є талант до, скажімо, молочного скотарства, і є дві-три корови, перетворював господарство на сімейну ферму, щоб корів було 10–12», – зазначив міністр. За його словами, в міністерстві розуміють перспективу невеликих господарств. «Ми чудово розуміємо, що не тільки велике товарне виробництво забезпечить продовольчу безпеку, ми компенсуватимемо частину внесків не тільки, наприклад, на будівництво комплексів на 2000 корів, але й на створення сімейних і фермерських господарств», – відзначив М. Присяжнюк.

Загалом на підтримку підприємств АПК із загального фонду, за підрахунками експертів, буде направлено 1,3 млрд грн, що перевищує витрати відповідних статей у Держбюджеті-2010.

Ще один безумовний позитив у розподілі держпідтримки – значне збільшення суми, закладеної на компенсації по кредитах для аграріїв. Так, ця сума збільшена майже на 58 %, або приблизно на 360 млн грн. «Така сума компенсації дасть змогу додатково притягнути наступного року близько 8–9 млрд грн пільгових кредитів комерційних банків», – наголошують фахівці Української аграрної конфедерації.

Плани уряду дають підстави для стриманого оптимізму. Отже, сподіватимемося на те, що бажання урядовців у новому році трансформуються в ефективність функціонування АПК.

Туристична галузь в Україні: проблеми і перспективи

Для багатьох країн саме туризм є куркою, яка несе золоті яйця. Частка туризму становить близько 10 % світового валового національного продукту, 7 % загального обсягу інвестицій, 11 % світових споживчих витрат, 5 % усіх податкових надходжень і третину світової торгівлі послугами. За статистикою, це одна з найприбутковіших галузей світової економіки: принаймні для 40 країн світу туристична галузь є основним джерелом наповнення національного бюджету, а в 70 – входить до першої трійки.

Україна, маючи, за визнанням фахівців, значний потенціал у цій галузі, до таких країн не належить. Хотілося б сподіватися, не належить поки що.

Наразі ми можемо говорити лише про досі не реалізовані перспективи та – з оптимістичних новин – покращення ситуації в галузі, яка протрималася кризовий період і, як констатують чиновники, «пішла на поправку». Так, в уряді Криму вважають цьогорічний курортний сезон на півострові вдалим: за даними Міністерства курортів і туризму автономії, кількість туристів, які в 2010 р. обрали Крим для відпочинку, досягла рівня, зафіксованого в 2007 р., тобто перед економічною кризою. Інформацію Міністерства курортів і туризму автономії підтверджують і кримські туроператори: порівняно з минулим роком, кількість туристів збільшилась на 30–40 %, особливо росіяни.

Загалом Державна служба туризму і курортів України відзначає збільшення туристичного потоку в Україну. Як повідомив заступник голови Держслужби Д. Заруба, на сьогодні в Україні відзначається «тенденція збільшення внутрішнього туристичного потоку, виходу з кризової ситуації і трохи – збільшення в'їзного туризму». Світова тенденція показує, що туристи стали більш рухливі, стали відвідувати більше країн порівняно з кризовими 2008–2009 рр. Проте поки не відзначається зростання бізнес-активності у проведенні конгрес-заходів і корпоративних заходів, додав чиновник.

Водночас за зазначеними напрямками спостерігається істотна диспропорція: зростання за в'їзним туризмом минулого року – 1 %, до того ж, за словами Д. Заруби, це були більше поїздки приватного характеру з країн ближнього зарубіжжя – Росії, Молдови, Білорусі, Польщі. При цьому виїзний потік туристів збільшився приблизно на 11 %. Отже, про поживлення в галузі туристичних послуг в Україні поки що говорити не випадає – зафіксований 1 % зростання не дає для цього підстав.

У цьому контексті досить показовою видається інформація вітчизняних ЗМІ, які, проаналізувавши відомості про Україну в іноземних путівниках, прийшли до висновку: європейські довідники прямо застерігають туристів від

подорожей Україною. Серед відзначених там «принад» – «жахлива вода з-під крану», «вбиті дороги», нестача пристойних готелів і відверто непристойні ціни на них. Дійсно, середня ціна за номер стандарт у київському готелі п'ятизіркового рівня – 200 євро на добу; за делюкс – всі 400 євро. Це вдвічі дорожче аналогічних апартаментів у будь-якій європейській столиці.

Залишаються актуальними і «труднощі перекладу», особливо за межами столиці. Так, туристи відчувають проблеми не лише у спілкуванні з персоналом у більшості закладів Криму, на навчання якого власники не поспішають витратитися, а й в орієнтуванні на місцевості: подорожі півостровом – у категорії «екстрім», оскільки не лише вказівники, а й попередження про небезпеку на дорогах «тільки для своїх». Щоправда, кримські чиновники запевняють, що місцева влада нагальність проблеми усвідомлює і обіцяє працювати в зазначеному напрямі.

Їхати у Східну Україну жоден іноземний путівник взагалі не рекомендує, оскільки там «нема на що дивитися». Вітчизняні туроператори намагаються зламати стереотип, пропонуючи екскурсії спортивними базами, де готуються українські спортсмени.

Водночас туроператори цілком справедливо наголошують: навіть з найкративнішими ідеями без участі держави іноземного туриста не завоюєш. Чиновники обіцяють підтримку тургалузі і навіть озвучують прогнози щодо конкретних інвестиційних проектів.

Особливу увагу високопосадовці приділяють туристичному потенціалу Криму. Як зазначив віце-прем'єр, міністр інфраструктури Б. Колесніков, на всевітній турвиставці в Японії виявилось: перше, що цікавить японських туристів – це Крим, причому тільки у зв'язку з Ялтинською конференцією 1945 р. Крим цікавий туристам, відзнає віце-прем'єр, але залучити їх можна тільки тоді, коли буде побудована необхідна інфраструктура.

Б. Колесніков підкреслив, що нині готується закон про туризм, який сприятиме розвитку рекреаційного потенціалу півострова – йтиметься про західне і східне узбережжя Криму. Як зазначив віце-прем'єр, цей закон аналогічний до турецького закону про туризм 1982 р., що розвинув Анталію. За його словами, заплановано організувати колегію міністерства за участю найбільших туристичних операторів, а в січні – зустріч перевізників і представників турбізнесу.

Чиновник назвав ряд інфраструктурних проектів, що їх необхідно реалізувати в Криму: побудувати новий термінал і злітно-посадочну смугу в аеропорту «Сімферополь», організувати круговий швидкісний залізничний рух за маршрутом Сімферополь – Алушта – Ялта – Севастополь, побудувати трасу на західному узбережжі Криму. За словами віце-прем'єра, на 2011 р. уже заплановано проектування нового пасажирського терміналу в аеропорту «Бельбек» у Севастополі площею 8–10 тис. кв. м.

Оновлення і модернізацію транспортної інфраструктури Криму з метою підвищення конкурентоспроможності санаторно-курортного і туристичного

потенціалу півострова визначено серед пріоритетних напрямів роботи кримської влади в 2011 р. Зокрема, серед пріоритетних проектів заступник голови Ради міністрів Криму В. Кравець назвав будівництво приміського залізничного комплексу в Сімферополі. За його словами, на ці цілі планується спрямувати понад 247 млн грн. Він нагадав, що в аеропорту «Сімферополь», де ведеться велика робота з модернізації злітно-посадкової смуги та будівництва нового терміналу для приймання пасажирів, проведено реконструкцію привокзальної площі і введено в експлуатацію аеродромну диспетчерську вишку, яка не має аналогів в Україні. На його думку, будівництво цієї вежі дасть змогу поліпшити аеронавігаційне обслуговування, а також підвищить рівень безпеки польотів.

Також у поточному році з метою розвитку санаторно-курортного потенціалу півострова влада автономії має намір продовжити роботи з будівництва та модернізації автомагістралей. «Для того щоб туристам добиратися до кримських курортів було комфортніше, необхідно модернізувати основні магістралі», – зазначив В. Кравець. Зокрема, планується завершити будівництво об'їзної дороги в Сімферополі на ділянках Дубки – Левадки довжиною 8,1 км. Крім того, передбачається виконати капітальний ремонт автодоріг туристичних маршрутів і т. д.

Наразі представники туристичної галузі півострова звертають особливу увагу на розвиток пізнавального туризму. Міністр курортів і туризму АРК О. Лієв називає його «одним з ключових пріоритетів у розвитку туризму в Криму». Він наголошує, що саме пізнавальний туризм дає змогу «розсунути рамки» сезону і є, по суті, глибоким і практично невичерпним туристичним ресурсом півострова.

Зокрема, у 2011 р. влада Криму планує створити каталог археологічних і культурно-історичних пам'яток та реєстр пам'яток культурної спадщини. За словами заступника голови Ради міністрів АРК К. Юрченко, таке завдання поставлено перед Республіканським комітетом АРК з охорони культурної спадщини. На початок курортного сезону в Криму планують розробити туристичний велосипедний маршрут. Як повідомила голова правління громадської організації «Слоу Фуд Крим» Н. Гордецька, маршрут буде проходити через ряд населених пунктів степового Криму. Вона вважає, що реалізація цього проекту дасть змогу підвищити туристичну привабливість району.

Крім того в Криму розроблено дві програми з розвитку яхтового туризму і малої авіації. Реалізація вказаних проектів зробить півострів більш привабливим для туристів, розраховує керівництво автономії. Традиційним центром туристичної індустрії України, разом з Кримом є Західна Україна, де провідним є оздоровчо-відпочинковий сегмент тургалузі. Бальнеологічні й кліматотерапевтичні заклади забезпечують відносно високий рівень пропонованих лікувальних і профілактичних послуг у головних курортних центрах регіону: Трускавці, Моршині, Любіні Великому, Сваляві, Яремчі та ін.

Разом з тим на українському та міжнародному ринку спостерігається сталий попит на культурологічний і етнографічний туристичний продукт, що його пропонує Західна Україна: найбільшою популярністю організованих груп туристів користуються міста з багатою історією та культурою – Жовква, Дрогобич, Коломия, Мукачеве та Хуст, а також замки та монастирі у Львівській і Закарпатській областях. Туристична складова є важливою частиною концепції сталого розвитку Рівненщини «Західна брама», розробленої з ініціативи облдержадміністрації. Уже цього року в області стартували перші три туристичні маршрути із запланованих 100, які розповідатимуть про історію, життя та побут історичної Волині. Однак центральною подією в культурному житті області, вважають її керівники, має стати відзначення цього року 450-річчя Пересопницького євангелія.

На Івано-Франківщині розробляються туристичні пішідні стежки та велосипедні маршрути. Як наголосив заступник начальника управління туризму Івано-Франківської ОДА Г. Мельник, маркування – це головна складова безпеки туристів. Наразі фахівці стверджують, що є потреба у встановленні туристичних знаків у тій частині міської інфраструктури, яка задіяна під час екскурсій. Також вони очікують розробку державного стандарту маркування об'єктів, які розміщені біля автомагістралей.

У стані очікування, як відзначають регіональні керівники, залишається фінансування реставрації ряду культурних об'єктів. Так, влада Львова наголошує, що реставрації та підсвітки потребують фасади будівель у центральній частині міста. За словами мера Львова А. Садового, на потреби реставрації пам'яток центральної частини міста Львів просив у держави 50 млн грн, адже центр міста внесено до світової спадщини ЮНЕСКО. Але не отримав жодної копійки; фактично будинки ремонтують силами і коштом міської громади, іноземних партнерів та фондів, які турбуються збереженням історичної світової спадщини.

Значні перспективи має і так званий зелений туризм, який, як зазначає Держслужба туризму й курортів, нарощував популярність у 2010 р. порівняно з дорожчим відпочинком у Криму й Карпатах. За декілька останніх років в Україні вже чітко виділилися регіони-лідери щодо розвитку сільського туризму: Західний регіон – Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Тернопільська, Хмельницька, Чернівецька області; Південний регіон – АР Крим, Миколаївська, Одеська області; Центральний і Північний регіони – Вінницька, Київська, Полтавська, Харківська, Черкаська, Чернігівська, Кіровоградська області.

Розвиток сільського туризму має майбутнє і в інших регіонах України, зокрема, на Півдні: вихід до двох морів, Азовського та Чорного, різноманітні річки, Олешківські піски – Херсонщині, наприклад, є що запропонувати для туристів, які втомилися від міського шуму та прагнуть розчинитися в природі. З огляду на це в області розроблено проект сільського зеленого туризму – «Зе-

лені хутори Таврії». Суть цього проекту в об'єднанні островів у 45 хуторів за допомогою водного сполучення та доріг. Кожний хутір-острів спеціалізується на певному види промислу та відпочинку. Земельні ділянки, на яких розташовані хутори, розміщені на території Великокардашинської сільської ради між Кардашинськими озерами. Хутори мають цікаві назви: Ковальський, Гончарний, Козацький, Рибацький, Казковий, Циганський та ін. Кожен турист зможе вибрати, де йому відпочивати і чим займатися.

Донеччани та харків'яни особливі надії покладають на Євро-2012: донецька влада визначилася з 18 туристичними маршрутами, що будуть запропоновані гостям континентального футбольного чемпіонату в їхній вільний час. У Харкові до Євро-2012 розробили 13 туристичних маршрутів, що розповідають про історію та культуру регіону – від часів скіфів до сьогодення.

Як правило, це туристичні поїздки одного дня, які тривають від трьох до 12 годин, і дводенні тури. Очевидно, що цей вибір зумовлений специфікою проведення турніру і незначними перервами між футбольними матчами. Дальні автобусні поїздки мають пролягти за межі регіону, до запорізької Хортиці та села Петриківка на Дніпропетровщині, уславленого самотнім народним розписом.

Водночас експерти не впевнені, що місцеві екскурсії історико-культурологічного плану привернуть увагу такої специфічної аудиторії, як спортивні вболівальники. Між тим, фахівці з організації активного відпочинку вважають, що Східний регіон міг би запропонувати індустріальний екстрим, який нині набуває популярності. Серед перспективних адрес – стара вугільна копальня «Юнком» у Єнакієві, де за радянських часів було здійснено єдиний на території України підземний ядерний вибух, циклопінні кар'єри Микитівського ртутного комбінату чи, можливо, колишні військові заводи.

Підсумовуючи, зазначимо: в Україні країні існують усі передумови для розвитку туризму: історичні, географічні, природні, економічні, соціально-демографічні. Відповідно, причинами їх недостатньої реалізації є ряд проблем, що сповільнюють розвиток туризму в Україні та гальмують зростання туристичної індустрії.

В Україні не розвинутий сектор туристичної індустрії. У жодному місті України не роздаються безплатні буклети-путівники історико-культурних пам'яток. Крім того, не в усіх містах наявні такі путівники, що зумовлено вузьким тлумаченням туризму та малою обізнаністю про різноманіття туристичних послуг. У засобах масової інформації активно проводиться реклама міжнародного туризму і майже відсутня реклама внутрішнього, за винятком загальновідомих зон туризму та рекреації (Криму і Карпат).

Відсутні кошти на реконструкцію пам'яток історії та архітектурного мистецтва, а залучення інвестицій гальмується через неврегульовану нормативно-законодавчу базу країни. Як відомо, значна кількість населених пунктів

України мають пам'ятки архітектури XVII–XVIII ст., для відновлення яких необхідні значні капіталовкладення.

Різноманітним туристичним послуг можуть похвалитися переважно містамільйонери, деякі історичні та культурні центри, при тому, що в більшості міст України можна розвивати промисловий, оздоровчий та інші види туризму. Але для цього знову ж потрібні інвестиції для створення бізнес-центрів, рекреаційних зон відпочинку, які поєднували в собі пасивні та активні види відпочинку.

Туризм в Україні може і повинен стати сферою реалізації ринкових механізмів, джерелом поповнення державного та місцевих бюджетів, засобом загальнодоступного і повноцінного відпочинку та оздоровлення, а також оз-найомлення з історико-культурною спадщиною та сьогоденням нашого народу і держави.

Партійна позиція

Ю. Якименко, мол. наук. співроб.

Компартия Украины. Перспективы раскола

11 декабря объединенный Пленум Центрального комитета и Центральной контрольной комиссии Коммунистической партии Украины вывел из состава ЦК и отстранил от должности первого секретаря Крымского рескома КПУ Л. Грача с формулировкой «за серьезные нарушения партийной дисциплины и действия, ведущие к дискредитации партии». Это решение стало итогом многолетнего противостояния между руководством крымских коммунистов и «центром» во главе с лидером партии П. Симоненко. Формальным поводом к такому шагу называют неудовлетворительный результат КПУ на выборах в автономии (по мнению лидера КПУ П. Симоненко, Крымский республиканский комитет КПУ выбрал тактику «конфронтации, негативизма и критиканства», что, в свою очередь, привело к самым низким результатам голосования за коммунистов по всей Украине), однако главной причиной жестких кадровых решений стала критическая позиция Л. Грача по отношению к политике, проводимой руководством партии, – сотрудничеству с Партией регионов и членству в правящей коалиции.

Вопреки решению ЦК, 14 декабря внеочередное собрание рескома восстановило Л. Грача в должности, однако уже через два дня ЦК КПУ постановил исключить лидера крымских коммунистов из партии и парламентской фракции. Кроме того, президиум ЦК КПУ, руководствуясь уставом партии, принял

решение о роспуске Крымского рескома и, до избрания его нового состава, поручил руководство Крымской республиканской организацией КПУ Секретариату ЦК. Свою позицию члены президиума объяснили систематическими нарушениями Крымским рескомом Компартии устава КПУ и принципов демократического централизма, выражающимися в невыполнении решений вышестоящих партийных органов.

Сам Л. Грач считает, что его исключение из партии и роспуск Крымского рескома КПУ – политический заказ нынешней власти, деятельность которой он критикует. «Что касается моей ситуации, я прекрасно понимаю, что за этим стоят “днепковские”, начиная от Крыма, заканчивая В. Януковичем...», – заявляет Л. Грач.

Напомним, незадолго до роспуска реском призвал руководство КПУ прекратить давление на крымских представителей партии в целом и Л. Грача в частности, подчеркнув, что крымские коммунисты намерены и дальше поддерживать «действия и позицию первого секретаря Крымского республиканского комитета КПУ Грача, его принципиальные политические оценки о событиях, происходящих в Украине и в Крыму». Однако это обращение не возымело должного эффекта.

В заявлении президиума ЦК по поводу сложившейся ситуации сказано, что Л. Грач, который ранее решением пленума был выведен из состава президиума, «не только не сделал необходимых выводов, но стал все чаще демонстративно выступать в буржуазных средствах массовой информации с критикой линии партии, противопоставляя свою личную точку зрения позиции, которая коллегиально определена в партийных решениях». «Выступления Л. Грача, охотно тиражируемые буржуазными СМИ, подхватываются нашими политическими противниками и используются для дискредитации партии. Это вызывает недоумение и многочисленные обращения в ЦК коммунистов», – заявили в КПУ.

«Меры, к которым он прибегает, в том числе инспирирование под демагогическими лозунгами так называемого общественного движения “За Грача! За правду! За Родину!”», свидетельствует о том, что Л. Грач встал на путь откровенной войны с партией, чем фактически поставил себя вне ее рядов», – сказано также в заявлении.

Кроме того, президиум обратил внимание крымских коммунистов на то, что поддержка рескомом антипартийного поведения Л. Грача угрожает единству партии. «Произошло немислимое в практике любой политической партии: пленум регионального партийного комитета не обратился в ЦК с просьбой пересмотреть принятые Центральным Комитетом партии решения, а демонстративно, с вызовом отверг их. Тем самым Крымский республиканский комитет выступил против Центрального комитета, противопоставив республиканскую партийную организацию всей партии», – заявляет руководство КПУ.

По мнению обозревателей, хотя исключение Л. Грача из Компартии выгодно Партии регионов, последствия этого шага будут иметь неоднозначный ха-

рактир как для КПУ, так и для ПР. В частности, это отразится на рейтинге КПУ, который в последнее время и без того существенно снизился. Кроме того, ближайшим следствием сложившейся ситуации станет рост недоверия к центральному партийному руководству со стороны рядовых членов. Вместе с тем большинство экспертов указывает на возможность появления собственно политического проекта Л. Грача в виде альтернативной левой партии.

Некоторые обозреватели высказывают мнение, что решение ЦК КПУ об исключении Л. Грача из партии и фракции в Верховной Раде Украины, а также роспуске рескома, является логичным решением, свидетельствующим о начале процесса смены элит. «Мы видим, что из года в год коммунисты сдают свои позиции, фактически идеологии не осталось, все выразилось в лидерство одного человека», – говорит политолог О. Габриелян. По его мнению, ситуация с Л. Грачом во многом обусловлена его поражением на прошедших местных выборах. «Партия регионов сумела предложить избирателям нечто такое, что не смогли предложить коммунисты. Это объясняет поражение, непопулярность Л. Грача», – заявляет эксперт, подчеркивая, что отставка Л. Грача приведет к еще большему ослаблению крымских коммунистов, так как в их рядах нет ярких, сильных личностей.

Политолог В. Кулик назвал исключение Л. Грача из партии ошибкой КПУ. По словам эксперта, противоречия между Л. Грачем и ЦК партии существуют давно. В последние годы Л. Грач вел «неоднозначную» политику, критиковал руководство. «Речь шла о противопоставлении себя руководству партии. Это вызвало недовольство руководства, сначала Л. Грача исключили из ЦК, а потом и из партии. Для Л. Грача это закономерные последствия его деятельности, а для партии – ошибка», – говорит политолог. Несмотря на разногласия, исключение из партии знаковых лиц – свидетельство идеологического застоя в КПУ, концентрации управления в руках нынешнего руководства политической силы, считает эксперт.

Ожидаемый раскол крымской партийной ячейки будет иметь влияние на ситуацию в других региональных ячейках, усиливая существующие в них противоречия и подрывая монолитность партии, что неминуемо отразится на результатах парламентских выборов 2012 г. – гарантии прохождения КПУ в парламент нет. Кроме того, у Л. Грача появляется возможность создания собственной политической силы, которая станет конкурентом КПУ и сможет еще более пошатнуть ее положение в украинском политикуме.

По мнению политолога А. Форманчука, в Крыму может появиться два рескома КПУ – под руководством Л. Грача и ставленника ЦК Компартии. «Я не исключаю, что в Крыму теперь будет два рескома КПУ. Поскольку Л. Грач создал партию под себя, то все равно у него сторонников останется больше, чем тех, которые поддержат решение ЦК Компартии Украины, – заявляет эксперт.

«Надо исходить из того, что Л. Грач создавал свою партию в Крыму на принципах вождизма, т. е. он был вождь крымских коммунистов. И посколь-

ку в Коммунистической партии не может быть двух вождей, то, в конечном счете он получил тот результат, который есть сегодня», – отметил А. Форманчук. – С одной стороны, этот конфликт привел его к идейному и организационному банкротству, с другой – я не исключаю, что это преднамеренные действия Л. Грача с целью создать свой собственный политический проект, какую-то свою коммунистическую партию».

Учитывая авторитет Л. Грача среди представителей рескома и большую популярность у крымских приверженцев КПУ, новая политическая партия Л. Грача, в случае создания, имеет все шансы в короткие сроки утвердиться и вытеснить сторонников П. Симоненко с политической арены АРК.

Председатель Постоянной комиссии Верховной Рады Крыма по организации работы крымского парламента и связям с общественностью Е. Фикс высказал мнение, что после исключения Л. Грача из КПУ члены фракции КПУ в крымском парламенте смогут найти общий язык с представителями фракции Партии регионов.

При этом Е. Фикс допускает, что Л. Грач сможет организовать новое политическое движение, хотя это очень сложная работа. «Нужно создать как минимум 14 структур в регионах, зарегистрировать партию в Министерстве юстиции Украины, провести конференции – это не такое простое дело», – заключил политик.

Политолог Н. Кузьмин прогнозирует, что Л. Грач попытается создать свой «советско-русский» проект. «Грач будет создавать какую-то организацию, он без политики жить не может – будет занимать нишу ушедшей Витренко и строить партию в ее стиле и идеологии», – полагает политолог. При этом он не исключает создание партии со всеукраинским статусом. По мнению Н. Кузьмина, пророссийская политическая ниша в Крыму до конца не заполнена, так как в автономии действует много «неживых» организаций. «Л. Грач надеется привлечь часть русского движения, находящегося сейчас в разобранном состоянии и, как показали выборы, ни на что не способного», – заявляет Н. Кузьмин, подчеркивая, что Л. Грач целенаправленно пошел на обострение ситуации в КПУ. «Ему не удалось свергнуть лидера КПУ П. Симоненко, и он организовал свой очень шумный и скандальный уход, для него это тот же самый пиар», – считает Н. Кузьмин.

По мнению российского политолога А. Карелина, решение руководства Компартии по поводу Л. Грача показывает, что П. Симоненко согласен на роль КПУ как сателлита В. Януковича. При этом, по его словам, в Крыму «коммунисты пытаются занимать более самостоятельную позицию».

«То, что Л. Грача вывели из ЦК, – неверное решение, оно ослабляет позицию КПУ в целом. Хотя, наверное, в плане взаимодействия с властью, с Партией регионов, с В. Януковичем такое решение для П. Симоненко было более выгодным. Но в плане сохранения Компартии как мощной самостоятельной политической силы, добывающей поддержки широких масс, собственного электората, – это решение, скорее, негативное», – отметил эксперт.

В то же время А. Карелин полагает, что руководство КПРФ не будет вмешиваться в конфликт Л. Грача и П. Симоненко: «Г. Зюганов вроде как дружит со всеми – с Л. Грачом, с П. Симоненко. В данном случае ясно, что с П. Симоненко он не станет ссориться из-за Л. Грача. Именно поэтому я полагаю, что официальной реакции со стороны Г. Зюганова, наверное, не будет никакой», – резюмировал эксперт.

Последствия раскола в Компартии в более определенной форме проявятся после того, как станет ясно, какие именно меры предпримет Л. Грач для сохранения своего политического влияния и пойдет ли он на сближение с другими политическими силами. Если возможность его сотрудничества с Партией регионов целесообразнее сразу же исключить, то о возможном ситуативном взаимодействии с БЮТ и НУ – НС однозначных выводов пока делать нельзя. «Я могу сотрудничать с любой политической силой на базе соблюдения закона и самое главное, когда мои идеологические и политические взгляды и задачи соответствуют тому или иному решению, не больше», – заявляет Л. Грач, определяя условия возможных в будущем политических союзов. Однако в долгосрочной перспективе такой вариант вряд ли не сможет принести ему политические дивиденды.

В роли союзников Л. Грача логично выглядят пророссийские организации Крыма, но ориентация на такой электорат не представляется достаточно надежной, поскольку на том же электоральном поле действует КПУ. Наиболее реальными претендентами на сотрудничество с лидером крымских коммунистов с перспективой создания новой политической организации выглядят многочисленные пока непарламентские левые силы, которые активно пополняются в последнее время бывшими членами и сторонниками КПУ, недовольными политической линией партии. Результатом этих процессов может стать появление еще одной коммунистической партии, претендующей на парламентское представительство.

Проект закону України «Про засади запобігання і протидії корупції в Україні» прийнятий у першому читанні

Президент В. Янукович вніс до парламенту новий антикорупційний законопроект, у зв'язку з чим Верховна Рада скасувала три антикорупційні закони, які мали набрати чинності 1 січня. Як відомо, ВР з різних приводів двічі переносила набрання чинності антикорупційних законів: з 1 січня 2010 р. на 1 квітня, а потім на 1 січня 2011 р.

Глава держави звернувся до Верховної Ради України з проханням розглянути поданий ним проект закону як невідкладний. Парламент підтримав законопроект у першому читанні, за який проголосував 261 народний депутат.

Законопроект, розроблений Національним антикорупційним комітетом за активної підтримки Міністерства юстиції України, зокрема, враховує пропозиції, висловлені Групою країн проти корупції Ради Європи (GRECO), застереження Конституційного Суду України, експертів і громадськості та адаптацію окремих положень до Конвенції ООН проти корупції, а також передбачає внесення ряду змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України, Кримінально-процесуального кодексу України і Закону України «Про державну службу України». Законопроект спрямований на створення умов для ліквідації підґрунтя для виникнення корупції як явища та формування в суспільстві негативного ставлення до корупції.

У пояснювальній записці до законопроекту йдеться про те, що прийнятий раніше пакет антикорупційних законів не повною мірою відповідав чинному законодавству, а запропоновані у ньому заходи вирізнялися безсистемністю, заплутаністю й неефективністю. Новий законопроект покликаний вирішити ці питання.

За словами Голови ВР В. Литвина, скасувати закони необхідно було через наявність там положень, «які будуть працювати проти пересічних громадян», проте деякі опозиційні парламентарії вважають, що президентський законопроект не вирішує зазначеної проблеми, і вказують на низьку якість запропонованого главою держави проекту закону. Зокрема, народний депутат від НУ – НС Г. Москаль заявив, що «Президент мав би повиганяти тих, хто цей законопроект готував», а депутат від БЮТ Р. Забзалюк узагалі заявив, що скасування антикорупційних законів говорить про те, що владу не цікавить бо-

ротьба з корупцією, він зазначив, що нинішня влада зацікавлена в круговій поруці, де вертикаль влади загрузла в корупційних реаліях.

На думку народного депутата (фракція «БЮТ–Батьківщина») С. Власенка, запропонований Президентом законопроект на 90 % збігається з тими законами, які були прийняті ВР у червні 2009 р. і мали набрати чинності в січні 2011 р. «Тобто, це говорить про те, що антикорупційний комітет у нинішньому складі не виконує своєї функції, а лише переписує те, що парламент уже прийняв», – сказав С. Власенко.

На думку депутата, Президенту потрібно розформувати антикорупційний комітет, а Генеральному прокурору і міністру внутрішніх справ «займатися своїми прямими обов'язками».

Як відзначає об'єднання «ТОРО» (є Контактною групою в Україні Transparency International – глобальної антикорупційної неурядової організації), «всього 12 хвилин знадобилося народним депутатам, щоб “поховати” останню надію пересічних українців і міжнародного співтовариства на те, що українська влада колись почне реальну боротьбу з корупцією. У державі, яка замикає всі можливі рейтинги корумпованості, ця боротьба закінчилася, практично так і не почавшись».

У «ТОРО» вважають, що «за змістом скасовані закони не набагато відрізняються від проекту антикорупційного закону, внесеного до парламенту Президентом України. Виходить, що, скасувавши антикорупційні закони і поставивши на розгляд аналогічний закон від В. Януковича, депутати злякалися власної тіні».

На думку «ТОРО», найгіршим у цій ситуації є фактична втрата Україною власної репутації в міжнародних антикорупційних колах. Адже, скасувавши антикорупційні закони, Україна ще більше віддалилася від виконання своїх зобов'язань перед GRECO і OECD (Організація економічного співробітництва та розвитку) – двох найавторитетніших міжнародних форумів, які безпосередньо займаються питаннями доброчесності. Членом цих організацій сьогодні є і Україна.

«Говорити, що президентський законопроект настільки відрізнявся від скасованих законів, що виникла якась особлива потреба в їх скасуванні, а не доопрацюванні, не можна. У своїй основі президентський законопроект практично на 80 % повторює норми скасованих законів. Пропозиції Президента, які покращують скасовані закони, логічніше було б вмонтувати в текст існуючих законів, ніж подавати у вигляді нового законопроекту», – вважають представники глобальної антикорупційної неурядової організації.

Отже, розглянемо, які механізми і важелі боротьби з корупцією передбачено прийнятим депутатами документом. Одним з визначних положень документа є розширення кола суб'єктів відповідальності за корупційні правопорушення, а також уточнення й конкретизація умов приналежності до таких суб'єктів окремих осіб. Згідно із законопроектом, суб'єктами відповідаль-

ності за корупційні правопорушення є Президент, Голова Верховної Ради та обидва його заступники, Прем'єр-міністр, віце-прем'єр-міністри й міністри, керівники центральних органів виконавчої влади, глава СБУ, Генеральний прокурор, голова НБУ, голова Рахункової палати, уповноважений парламентом з прав людини, голова Верховної Ради Криму, прем'єр-міністр Криму, народні депутати, депутати всіх рівнів, держслужбовці, військові посадові особи Збройних сил, судді, співробітники органів внутрішніх справ, прокуратури, дипломатичної, митної, податкової служб, члени Центральної виборчої комісії і ряд інших.

Документом встановлюються обмеження (використання службового становища, одержання дарунків, роботи близьких осіб, фінансового контролю) для посадових осіб, юридичних осіб публічного права, які одержують заробітну плату за рахунок державного чи місцевого бюджетів. Упровадження такої норми відбувалося й раніше, проте завжди мало суперечливий характер та складнощі дотримання.

На думку авторів проекту, норма дасть змогу підвищити рівень відповідальності зазначених осіб за законність рішень, які вони приймають, а також створить передумови для запобігання протиправній бездіяльності цих осіб і сприятиме контролю за витрачанням ними державних коштів та за збереженням державного і комунального майна. Чиновникам заборонятиметься приймати від своїх підлеглих подарунки, вартість яких перевищує половину мінімальної зарплати. В іншому випадку отримані держслужбовцями презенти є державною або комунальною власністю і мають бути передані державі або органам місцевої самоврядності.

Норма про відповідальність юридичних осіб за корупцію важлива, оскільки нині в Україні за законом може відповідати тільки особа фізична. Тобто конкретний чиновник, який узяв хабар, і конкретний бізнесмен, який дав хабара. Проте сама комерційна структура, яка отримала вигоду від корупційної угоди, ніякої відповідальності не несе. Нагадаємо недавній скандал у США: співробітників компанії «Мерседес» викрито в наданні «відкотів» посадовим особам у різних країнах світу за купівлю машин. Матеріальну відповідальність понесла компанія, заплативши у бюджет штраф у сумі понад 100 млн дол. Тобто сам факт отримання будь-яких доходів компанією, в якій працював викритий у корупції співробітник, автоматично передбачає відповідальність усієї цієї структури перед державою.

Крім того, держслужбовцям забороняється мати в безпосередньому підпорядкуванні близьких осіб. Якщо така ситуація виникла, один з родичів повинен протягом 15 днів знайти нову роботу. Інакше він буде переведений на іншу посаду. Це правило не поширюється на народних засідателів і присяжних, а також осіб, що працюють у сільських і гірських населених пунктах. Також законопроектом пропонується зобов'язати держслужбовців подавати декларацію про майно, доходи і витрати за попередній рік до 1 квітня.

Водночас з документа вилучена норма щодо проведення спеціальної перевірки інформації про доходи, їх джерела та зобов'язання фінансового характеру відносно родичів та близьких осіб, що претендують на державні посади, яка була раніше визнана неконституційною. Проте у висновку Головного науково-експертного управління зазначається, що коло осіб, які підлягатимуть такій перевірці з урахуванням положень проекту, все одно є надто широким. Навіть проведення такої перевірки щодо всіх державних службовців та всіх посадових осіб місцевого самоврядування виглядає нераціональним. Результатом реалізації цього положення може бути різке збільшення рівня бюрократизації та корупційних чинників при вирішенні питань щодо призначення осіб на посади, яке може вважатись виправданим лише у випадках призначення на посади вищого рівня (міністрів, державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування першої–другої категорії, суддів тощо).

Ще один цікавий нюанс запропонованого Президентом законопроекту: за один і той самий злочин він передбачає можливість застосування різної за характером відповідальності. Відповідно до законопроекту № 7487 за однакові діяння – за отримання або пропозицію хабара розміром до 100 неоподатковуваних прожиткових мінімумів, на розсуд суду, може настати як кримінальна, так і адміністративна відповідальність. На сьогодні 100 мінімумів – це близько 45 тис. грн, отже суд, на якому, наприклад, буде доведено хабар розміром до 45 тис. грн, може цілком законно засудити злочинця до адміністративного штрафу, який в Україні становить 1700 грн.

У документі передбачено обов'язок особою, яка уповноважена виконувати функції держави вживати заходів щодо недопущення будь-якої можливості виникнення конфлікту інтересів. Така особа зобов'язується повідомити безпосереднього керівника (у разі його наявності), організацію за місцем роботи, орган, на який покладається проведення спеціальної перевірки такої особи, про наявність особистих інтересів чи обставин, що можуть призвести до невиконання чи неналежного виконання нею своїх посадових обов'язків. Важко уявити, як це буде відбуватися, проте ідея прекрасна. У пояснювальній записці зазначається, що ця норма дасть змогу забезпечити об'єктивність виконання особою своїх службових повноважень та функцій, уникаючи при цьому будь-якого приватного інтересу.

Достатньо цікавою є норма, яка виключає фізичних осіб – підприємців із тих, хто може бути притягнутий до відповідальності за корупційні правопорушення. Дотепер частина правопорушень у цій сфері визнавалася корупційною, хоча за своєю суттю такою не була. Тепер, оскільки ця категорія осіб не має відношення до публічної служби, не утримується за рахунок коштів державного чи місцевого бюджету, вона підлягає виключенню з числа суб'єктів, для яких антикорупційним законодавством передбачені обмеження.

Те саме науково-експертне управління, позитивно оцінюючи положення законопроекту про обов'язкову антикорупційну експертизу проектів законів Ук-

раїни, актів Президента України та інших нормативно-правових актів, що розробляються Кабінетом Міністрів України, міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади, зазначає, що реалізація цього положення потребуватиме створення державного органу з численним штатом експертів. Без вирішення цих питань норма залишиться «мертвою», або, у разі спроб її реального застосування, стане чинником, який серйозно уповільнить і частково паралізує правотворчу діяльність у державі.

Законопроект конкретизує умови, коли на членів окружних/територіальних та дільничних виборчих комісій, а також на помічників-консультантів народних депутатів України на громадських засадах можуть поширюватися обмеження, встановлені антикорупційним законодавством. Це питання неодноразово обговорювалося, оскільки мало суперечливий характер. У документі визначено, що для зазначених осіб не можуть передбачатися обмеження щодо права суміщення посад, оскільки вони не виконують своїх обов'язків на постійній основі, тобто вони не перебувають у трудових відносинах з виборчими комісіями та не прикріплюються для кадрового та фінансового обслуговування до апарату Верховної Ради України або до виконавчих апаратів органів місцевого самоврядування. Таким чином, обмеження, передбачені проектом закону України «Про засади запобігання і протидії корупції в Україні», поширюватимуться на членів окружних/територіальних та дільничних виборчих комісій, а також на помічників-консультантів народних депутатів України на громадських засадах лише під час виконання ними своїх функцій.

У другому читанні законопроект може бути розглянутий Верховною Радою в березні 2011 р., принаймні такий прогноз дає міністр юстиції О. Лавринович. Більш оптимістично налаштований перший віце-спікер парламенту А. Мартинюк, який заявив, що депутати можуть прийняти документ у цілому вже в січні 2011 р. Звичайно, президентський антикорупційний законопроект не позбавляє чиновників можливості приховувати свої доходи і витрати шляхом переписування свого майна на рідних і близьких. Він надає судам, прокуратурі й органам слідства широке поле для вільної інтерпретації його положень. На думку багатьох експертів, антикорупційний законопроект глави держави є швидше відповіддю на критику опозиції та міжнародних експертів, ніж реальний механізм боротьби з хабарництвом.

Проте, як зазначив директор Центру політичного аналізу «Пента» В. Фесенко, передбачені у законопроекті штрафи за здійснення корупційних дій усе ж таки можуть вплинути на поведінку політиків. Звичайно, не варто очікувати, що прийнятий у першому читанні законопроект вирішить усі проблеми боротьби з корупцією, оскільки, за оцінками експертів, він лише на 30 % приведе українське законодавство у відповідність до міжнародних стандартів. Тобто безпосередньо законопроект корисний, але багато принципових питань має бути ще доопрацьовано додатково. Наскільки системно буде організова-

ний цей процес? Від цього значною мірою залежатимуть європейські перспективи України, адже цілком природно, що ЄС погодиться надати безвізовий режим державі, яка здатна привести у відповідність до рекомендацій європейців своє законодавство і запобігти експорту корупції та оргзлочинності.

Коментарі спеціалістів на звернення громадян *

Нормативно-правове регулювання житлово-комунальних послуг

Чи належить до компетенції Державної житлово-комунальної інспекції питання щодо висвітлення порядку виселення осіб, що проживають разом із відчужувачем?

Відповідно до положень ст. 6, 19 Конституції України органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених Конституцією межах і відповідно до законів України.

Положенням про Державну житлово-комунальну інспекцію, що затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 10.09.2008 р. № 798, визначено, що Державна житлово-комунальна інспекція здійснює, зокрема, державний контроль за дотриманням виконавцями/виробниками житлово-комунальних послуг, у тому числі суб'єктами природних монополій та суміжних ринків у сфері централізованого водо-, теплопостачання та водовідведення, стандартів, нормативів, норм, порядків і правил у сфері житлово-комунального господарства; суб'єктами у сфері житлово-комунального господарства законодавства, стандартів, нормативів, норм, порядків і правил стосовно утримання, обслуговування, експлуатації систем водовідведення житлових будинків, формування цін/тарифів на житлово-комунальні послуги.

Порядок виселення осіб, що проживають разом з відчужувачем, регулюється ст. 744, 747, 754, 756 Цивільного кодексу України та до компетенції міністерства та Державної житлово-комунальної інспекції не належать.

Держжитлокомунінспекція пропонує вирішувати питання права власності в порядку, встановленому законодавством, а у разі виникнення проблемних питань, які виникають із застосуванням нормативно-правових актів, що регулюють цивільно-майнові питання, звернутися до Міністерства юстиції, на яке покладено Постановою Кабінету Міністрів України від 14.11.2006 р. № 1577 «Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України» організацію розгляду звернень громадян з питань, що належать до його компетенції та пов'язані з роботою управлінь юстиції, а також підприємств, установ

та організацій, що належать до сфери керування міністерства, вживання відповідних заходів.

*Міністерство регіонального розвитку, будівництва
та житлово-комунального господарства України*

* * *

Як урегульовано вирішення питання в разі аварії та затиття квартир?

Відповідно до п. 2.3.6 Правил утримання житлових будинків та прибудинкових територій, затверджених наказом Державного комітету України з питань житлово-комунального господарства від 17.05.2005 р. № 76, у разі аварії та затиття квартир складається відповідний акт. Додатком 4 до Правил встановлено форму згаданого акта.

Тобто факт затиття квартири та його наслідки фіксуються актом комісійно-го обстеження квартири за участі представників організації (підприємства), яка відповідно до укладеної угоди є виконавцем послуг з утримання будинків і споруд та прибудинкових територій, представників організації (підприємства), яка відповідно до укладеної угоди обслуговує внутрішньобудинкові системи опалення та водопостачання, представника власника будинку, будинкового комітету та затверджується начальником організації (підприємства), яка відповідно до укладеної угоди надає послуги з утримання будинків і споруд та прибудинкових територій. Присутність зацікавлених осіб від потерпілої сторони та з боку винуватих є обов'язковою.

В акті повинно бути відображено:

- дата складання акта (число, місяць, рік);
- прізвища, ініціали та займані посади членів комісії;
- прізвище, ім'я, по батькові власника (наймача, орендаря) квартири, що зазнала шкоди; адреса квартири, поверх, форма власності;
- прізвище, ім'я, по батькові власника (наймача, орендаря) квартири, з вини якого сталося затиття; адреса квартири, поверх, форма власності;
- характер затиття та його причини;
- завдана матеріальна шкода (обсяги необхідного ремонту приміщень квартири, перелік пошкоджених унаслідок затиття речей та їх орієнтовна вартість);
- висновки комісії щодо встановлення вини особи, що вчинила затиття.

Акт обов'язково має бути підписаний усіма членами комісії. Відмова від підпису складеного акта присутніми особами від потерпілої сторони та з боку винуватих не впливає на його чинність [у такому випадку в акті має бути зазначено, що згадані особи (прізвище, ім'я, по батькові) підписувати складений акт відмовилися з таких-то причин].

Згідно зі ст. 190 Житлового кодексу УРСР, підприємства, установи, організації, а також громадяни, які заподіяли шкоду житловим будинкам, житловим приміщенням, інженерному обладнанню, зобов'язані відшкодувати за подією шкоду.

Спільні питання щодо відшкодування шкоди, заподіяної житловим будинкам, житловим приміщенням, інженерному обладнанню, вирішуються в судовому порядку.

Водночас повідомляємо, що, відповідно до Порядку формування тарифів на послуги з утримання будинків і споруд та прибудинкових територій, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 20.05.2009 р. № 529, до складу цих послуг належать, зокрема, витрати на технічне обслуговування внутрішньобудинкових систем тепло-, гарячого, холодного водопостачання, водовідведення і зливової каналізації та поточний ремонт конструктивних елементів інженерних систем і технічних пристроїв будинків, які враховуються при формуванні тарифів на послуги з утримання будинків і споруд та прибудинкових територій.

При визначенні робіт, які належать до технічного обслуговування, поточного ремонту або капітального, слід користуватися Примірним переліком послуг з утримання будинків і споруд та прибудинкових територій та послуг з ремонту приміщень, будинків, споруд, затвердженим наказом Державного комітету України з питань житлово-комунального господарства від 10.08.2004 р. № 150. Роботи із заміни труб належать до робіт капітального характеру, які не враховуються в тарифах на послуги з утримання будинків і споруд та прибудинкових територій.

Згідно з Житловим кодексом Української РСР, фінансування капітального ремонту житлового фонду здійснюється за рахунок його власника, а саме: у будинках комунальної власності – за рахунок місцевого бюджету; у будинках державної власності – за рахунок коштів підприємства, установи, організації, яким належить цей будинок; у будинках житлово-будівельних кооперативів – за рахунок коштів кооперативу; у будинках громадського житлового фонду – за рахунок коштів власників фонду.

Періодичність проведення ремонту стосовно кожного виду будівель, враховуючи їх технічний стан, встановлюється для кожного регіону місцевими органами влади.

Відповідно до п. 13 Типового договору про надання послуг з утримання будинків і споруд та прибудинкових територій, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 20.05.2009 р. № 529, виконавець, зокрема, зобов'язаний:

- забезпечувати своєчасне надання послуг належної якості згідно із законодавством;
- утримувати внутрішньобудинкові мережі в належному технічному стані, здійснювати їх технічне обслуговування та ремонт, вживати своєчасних за-

ходів для запобігання аварійним ситуаціям та їх ліквідації, усунення порушень щодо надання послуг в установленій законодавством термін.

Тобто сантехнічні стояки незалежно від того, де вони розташовані у житловому приміщенні, служать для обслуговування потреб усіх власників, тому поточний ремонт та технічне обслуговування проводить виконавець послуг з утримання будинків і споруд та прибудинкових територій за рахунок вартості цих послуг, а капітальний ремонт – за рахунок власника будинку.

*Міністерство регіонального розвитку, будівництва
та житлово-комунального господарства України*

Правові відносини у сфері постачання
та користування електричною енергією

*Як урегульовано питання отримання споживачем електричної енергії
інформації щодо якості електроенергії, тарифів, порядку оплати, умов та
режимів споживання?*

Взаємовідносини між громадянами (споживачами електричної енергії) та енергопостачальниками регулюються Правилами користування електричною енергією для населення, затвердженими постановою Кабінету Міністрів України від 26.07.1999 р. № 1357 (зі змінами) (далі – Правила). Правила обов'язкові для виконання всіма споживачами й енергопостачальниками незалежно від форм власності (абзац 2 п. 1 Правил).

Відповідно до положень п. 41 Правил, споживач електричної енергії має право, зокрема, на отримання інформації щодо якості електричної енергії, тарифів (цін), порядку оплати, умов та режимів її споживання. Згідно з положеннями п. 38 Правил, енергопостачальник зобов'язується, зокрема, надавати інформацію про послуги, пов'язані з електропостачанням, та про терміни обмежень і відключень, розглядати звернення та претензії споживача щодо надання послуг, пов'язаних з постачанням електричної енергії, та приймати з цього приводу рішення у терміни, передбачені законодавством.

Енергопостачальник безплатно надає інформацію щодо якості електричної енергії, тарифів (цін), порядку оплати, умов та режимів її споживання (положення п. 40 Правил).

*Національна комісія
регулювання електроенергетики України*

Господарська діяльність

Який порядок отримання ліцензії для здійснення господарської діяльності у сфері централізованого водопостачання?

Загальні положення щодо ліцензування містяться в Цивільному кодексі України (ч. 3 ст. 91), що визначає ліцензування як один з елементів цивільної правоздатності юридичних осіб, у Господарському кодексі України (ст. 14, що відсилає до окремого закону; ч. 3 ст. 43, положення якої дають змогу встановлювати перелік видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню, виключно законом; ч. 6 ст. 128 – як один з обов'язків громадянина-підприємця).

Базовими документами, що становлять правову основу ліцензування певних видів господарської діяльності є Закон України від 01.06.2000 р. № 1775-III «Про ліцензування певних видів господарської діяльності»; Постанова Кабінету Міністрів України від 14.11.2000 р. № 1698 «Про затвердження переліку органів ліцензування»; Постанова Кабінету Міністрів України від 29.11.2000 р. №1755 «Про термін дії ліцензії на провадження певних видів господарської діяльності, розміри і порядок зарахування плати за її видачу»; Постанова Кабінету Міністрів України від 08.11.2000 р. № 1658 «Про затвердження Порядку формування, ведення і користування відомостями ліцензійного реєстру та подання їх до Єдиного ліцензійного реєстру»; Постанова Кабінету Міністрів України від 04.05.2001 р. № 756 «Про затвердження переліку документів, які додаються до заяви про видачу ліцензії для окремого виду господарської діяльності»; Наказ Державного комітету з питань регуляторної політики та підприємництва, Держбуду України від 14.02.2001 р. № 35/34 «Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з централізованого водопостачання та водовідведення»; Ліцензійні умови провадження господарської діяльності з виробництва теплової енергії, транспортування її магістральними та місцевими (розподільчими) тепловими мережами, постачання теплової енергії (крім певних видів господарської діяльності у сфері тепlopостачання, якщо теплова енергія виробляється на теплоелектроцентралях, когенераційних установках та установках з використанням нетрадиційних або поновлювальних джерел енергії), затверджені наказом Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва і Міністерства будівництва, архітектури та житлово-комунального господарства України від 09.01.2007 р. № 1/3. Відповідно до ст. 9 Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» (далі – Закон) господарська діяльність з централізованого водопостачання та водовідведення підлягає ліцензуванню. Ліцензійні умови провадження господарської діяльності з централізованого водопостачання та водовідведення (із змінами), затверджені спільним наказом Держпідприємництва та Держбуду від 14.02.2001 р. №35/34 і зареєстровані в Міністерстві юстиції України

01.03.2001 р. за № 183/5374 (далі – Ліцензійні умови), поширюються на суб'єкти господарювання, незалежно від їх організаційно-правової форми власності, які здійснюють діяльність із забезпечення споживачів централізованим водопостачанням та водовідведенням.

Ст. 8 зазначеного Закону, у разі якщо суб'єкт господарювання проводить діяльність не в повному обсязі, а частково або з окремих робіт, операцій, послуг, ліцензійні умови поширюються на суб'єкт тільки в частині, що встановлює вимоги до провадження господарської діяльності, зазначеної в ліцензії.

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про питну воду та питне водопостачання», централізоване питне водопостачання – господарська діяльність із забезпечення споживачів питною водою за допомогою комплексу об'єктів, споруд, розподільних водопровідних мереж, пов'язаних єдиним технологічним процесом виробництва, транспортування та видачі питної води споживачам.

Враховуючи вищевикладене, підприємства, організації, які здійснюють діяльність з окремих робіт, послуг, встановлених ліцензійними умовами на провадження господарської діяльності з централізованого водопостачання та водовідведення, у тому числі транспортування питної води споживачам, повинні мати ліцензію.

Разом з тим повідомляємо, згідно з п. 1.4 Ліцензійних умов Мінжитлокомунгосп здійснює ліцензування діяльності суб'єктів господарювання, що надають (мають намір надати) послуги з централізованого водопостачання та водовідведення не менше ніж 100 тис. фізичних осіб або системи централізованого водопостачання та водовідведення яких розташовані на території двох або більше областей, а також спільних підприємств та підприємств з іноземними інвестиціями.

Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські державні адміністрації здійснюють ліцензування діяльності з централізованого водопостачання та водовідведення суб'єктів господарювання, що проводять її у межах відповідних адміністративно-територіальних одиниць.

Стосовно видачі ліцензій повідомляємо, що відповідно до ст. 1 Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» орган ліцензування – це орган виконавчої влади, визначений Кабінетом Міністрів України, або спеціально уповноважений виконавчий орган рад для ліцензування певних видів господарської діяльності.

Перелік органів ліцензування визначено постановою Кабінету Міністрів України від 14.11.2000 р. № 1698. Компетенцію цих органів у сфері ліцензування визначено ст. 6 закону про ліцензування. Органи ліцензування, зокрема, видають та переоформляють ліцензії, видають дублікати ліцензій на певний вид господарської діяльності, приймають рішення про визнання ліцензій недійсними; здійснюють у межах своєї компетенції контроль за додержанням ліцензіатами ліцензійних умов; видають розпорядження про

усунення порушень ліцензійних умов; анулюють ліцензії на певний вид господарської діяльності.

Спеціально уповноваженим органом з питань ліцензування є Державний комітет України з питань регуляторної політики та підприємництва, який діє на підставі положення про нього, затвердженого указом Президента України від 25.05.2000 р. (реєстр. № 721/2000). Його компетенцію у сфері ліцензування визначено ст. 5 закону про ліцензування. Комітет, зокрема, розробляє основні напрями розвитку ліцензування; розробляє проекти нормативно-правових актів з питань ліцензування; здійснює нагляд за додержанням органами ліцензування та ліцензіатами законодавства у сфері ліцензування та дає роз'яснення щодо його застосування; визначає форми документів у сфері ліцензування та правила їх оформлення; затверджує спільно з органами ліцензування ліцензійні умови провадження певного виду господарської діяльності та порядок контролю за їх додержанням.

*Міністерство регіонального розвитку, будівництва
та житлово-комунального господарства України*

Правове регулювання в освітній сфері

Який порядок атестації педагогічних працівників загальноосвітніх навчальних закладів для встановлення кваліфікаційної категорії?

Відповідно до ст. 27 Закону України «Про загальну середню освіту», атестація педагогічних працівників загальноосвітніх навчальних закладів незалежно від підпорядкування, типів і форм власності є обов'язковою та здійснюється, як правило, один раз на п'ять років.

П. 2.6. Типового положення про атестацію педагогічних працівників України визначено, що педагогічні працівники, які викладають два й більше предметів, атестуються з того предмета, з якого мають педагогічне навантаження за фахом освіти. Оплата відповідно до встановленої внаслідок атестації категорії поширюється на все педагогічне навантаження до наступної атестації.

Якщо вчитель отримав освіту за спеціальністю «українська мова та література, зарубіжна література» і має педагогічне навантаження з предмета «зарубіжна література», за умови відповідності вимогам до кваліфікаційних категорій, визначених п. 5.1.–5.3, та відповідного стажу роботи, він може атестуватися на одну із зазначених кваліфікаційних категорій. Зокрема, для встановлення кваліфікаційної категорії «спеціаліст II категорії» стаж педагогічної роботи має становити не менше трьох років; для кваліфікаційної категорії «спеціаліст I категорії» – не менше п'яти років; для кваліфікаційної категорії

«спеціаліст вищої категорії» – не менше восьми років. Варто зазначити, що при встановленні кваліфікаційної категорії враховується загальний стаж педагогічної роботи.

Право на викладання того чи іншого предмета визначається відповідно до освітньо-кваліфікаційного рівня, отриманого педагогічним працівником, та отриманої ним спеціальності, зазначеними у документі про вищу освіту державного зразка.

Якщо вчитель до 2008 р. не мав повної вищої педагогічної освіти, він міг атестуватися лише на відповідність займаній посаді з установами посадового окладу (ставки заробітної плати). З моменту отримання ним повної вищої освіти (освітньо-кваліфікаційні рівні – спеціаліст або магістр) учитель мав право атестуватися на одну з кваліфікаційних категорій.

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України

* Відповіді на запитання підготовлені за матеріалами Департаменту комунікацій влади та громадськості Кабінету Міністрів України

Наука – суспільству

Міжнародне співробітництво в галузі науки й освіти

Таджикистан и Украина договорились об открытии в Душанбе филиала Харьковского национального политехнического университета.

Об этом в Киеве договорились заместитель министра образования Таджикистана Ф. Рахимов и министр науки, образования, молодёжи и спорта Украины Д. Табачник. В филиале харьковского вуза в Таджикистане особое внимание будет уделено подготовке инженеров-гидроэнергетиков. Профессорско-преподавательский состав будет состоять из специалистов Харьковского политехнического университета, а учебные планы будут подготовлены с учётом национальных компонентов.

В настоящее время в Таджикистане функционирует филиал МГУ. Также ожидается открытие в Душанбе в скором времени филиалов Московского энергетического института и Московского института стали и сплавов. Также достигнуто соглашение об открытии в Таджикистане филиалов петербургских вузов. Кроме того, в 2010 г. было подписано соглашение между Министерством образования Таджикистана и Свободным исламским университетом Ирана, в соответствии с которым предполагается открытие филиала вуза в Таджикистане и технического Центра по естественным наукам при Таджикском национальном университете. С 1996 г. в Душанбе функционирует также Рос-

сийско-Таджикский (Славянский) университет (*ИА REGNUM* (<http://www.regnum.ru/news/1359795.html>)). – 2010. – 23.12).

* * *

В Ужгороді відбулися два семінари, метою яких стала презентація для вітчизняних підприємців і науковців інноваційних можливостей, які відкриває перед ними Сьома рамкова програма Євросоюзу з розвитку наукових досліджень і технологій, загальний бюджет якої становить 50 млрд євро.

Мета цих семінарів – вирішити, чи існує можливість щось реально зробити в цьому регіоні й в Україні. Фахівці вирішували питання щодо пошуку не тільки державних джерел, а й альтернативних ресурсів для вирішення цього завдання. До таких джерел належить, зокрема, проект ЄС «Офіс спільної підтримки інтеграції України в європейський дослідницький простір» (JSO-ERA). Він сприяє налагодженню співпраці між фахівцями України та ЄС у дослідницькій сфері. У результаті українські підприємства мають можливість використовувати інноваційні ресурси та технології.

За словами керівника проекту JSO-ERA А. Баковського (Польща), різні організації з України, представники малого і середнього бізнесу, навчальні заклади можуть брати участь у цій рамковій програмі й отримувати від неї користь. Проф. В. Соловійов, представник Національної академії наук України, запевнив, що науково-технічний потенціал України досить міцний. Основне завдання сьогодні, щоб розробки знайшли свого споживача (*Європейські експерти презентували українським підприємцям інноваційні можливості // РІО тиждень* (<http://www.rionews.com.ua>)). – 2010. – 8.12).

Астрономічна наука

Харьковские астрономы вместе с коллегами из других обсерваторий Украины разработали уникальный метод исследования тел Солнечной системы.

Этот метод дает возможность, несмотря на огромные расстояния, подробнее изучать природу космических тел и определять многие их физические характеристики.

В этом году Харьковский национальный университет им. В. Н. Каразина выдвинул на соискание Государственной премии Украины в области науки и техники работу «Развитие теоретических основ, разработка и применение полириметрических методов и аппаратуры для дистанционного зондирования объектов Солнечной системы наземными и аэрокосмическими средствами». Ее авторы – сотрудники ХНУ, Главной астрономической обсерватории НАНУ, Крымской астрофизической обсерватории, радиоастрономического института

НАНУ и сотрудник Годдардовского института космических исследований НАСА (США) М. Мищенко, который является крупнейшим теоретиком в области рассеивания света различными средами.

Эта работа стала результатом исследований астрономов почти за полвека. К моменту начала исследований украинских ученых метод поляриметрии был уже известен, но применялся в основном для исследования звезд, а вот в применении к телам Солнечной системы его недооценили. С помощью этого метода американские ученые наблюдали за около сотней астероидов, но, оценив их отражательную способность, не знали, как использовать эти данные.

Поляриметрия оказалась эффективнее. По словам заведующего отделом физики астероидов и комет НИИ астрономии Харьковского национального университета им. В. Н. Каразина, д-ра физ.-мат. наук, проф. Д. Лупишко, существует несколько методов наблюдений и исследований тел Солнечной системы. Самый известный из них – это фотометрия: измерение света, который приходит к нам от объекта. Но этот метод измеряет лишь один параметр – интенсивность излучения, а поляриметрия измеряет еще три других параметра, характеризующих состояние поляризации света. И в результате возникает возможность получать информацию о минералогическом и химическом составе вещества, среднем размере отражающих свет частиц, их форме, ориентации, механизмах рассеяния света этими частицами и др.

Работа украинских астрономов увенчалась успехом: специалисты развили не только теорию рассеяния света различными средами, но и изобрели аппаратуру для измерения поляризованного излучения, разработали многолетние программы телескопических наблюдений тел Солнечной системы: Меркурия, Марса, Луны, астероидов, комет, спутников Юпитера и Сатурна, транснептуновых объектов, атмосферы Земли. Удалось пронаблюдать даже тела пояса Койпера – очень слабые объекты, которые находятся на периферии Солнечной системы. Значимость таких исследований признали на мировом уровне: впервые украинские ученые, изучающие Солнечную систему, получили доступ к одному из крупнейших на планете телескопов диаметром 8,2 м (Южная европейская обсерватория в Чили), а также к космическому телескопу Хаббла (НАСА, США). Используя поляриметрический метод, М. Мищенко осуществил даже 20-летний мониторинг земной атмосферы с самолетов и спутников, что дало новую информацию о состоянии запыленности и загазованности атмосферы.

Эти данные показали тенденцию к уменьшению количества пыли в нашей атмосфере на протяжении последних 20 лет, что представляется очень важным для понимания эволюции не только аэрозольного состава атмосферы Земли, но и температуры на ее поверхности. Ведь чем прозрачнее атмосфера – тем сильнее нагревается поверхность.

Основная цель изучения Солнечной системы – понять, как она появилась и как эволюционирует во времени, отмечает ученый.

Результати цієї роботи використовуються тепер для досліджень в обсерваторіях США, Європи, Бразилії, Чилі, Японії, Кореї, для планування і здійснення космічних мисій к телам Сонячної системи. Крім того, нові дані про потенційно небезпечні астероїди і комети можуть бути використані в рамках проблеми астероїдно-кометної небезпечності. Розроблені українськими теоретиками методи аналізу розсіяння світла на частинках уже широко використовують в біології, медицині, екології, хімії, нанотехнологіях (*Ефанова М. Харківські вчені отримують Державну премію // Вечірній Харків (<http://vecherniy.kharkov.ua>). – 2010. – 16.12).*

* * *

Учитель фізики А. Макачук придумав і запатентував альтернативний календар, який відрізняється від звичайного григоріанського календаря тим, що містить 13 місяців. Визобретач впевнений, що його календар буде востребованим.

Додатковим місяцем став грибень. Він розташований між місяцями августом і вереснем.

Кожний місяць, за задумом вчителя, повинен нараховувати 28 днів і починатися в понеділок. Альтернативний календар буде зручним, зокрема, бухгалтерам. Висувати кількість оброблених годин з цим календарем буде простіше. На це винахід отримав патент в Києві.

З своїм проектом винахідник звернувся до Міжнародного астрономічного союзу і Всесвітню асоціацію календарів (*Наш вік (<http://wek.com.ua>). – 2010. – 24.12).*

Інноваційні розробки та технології

У Києві, в Інституті електрозварювання ім. Є. Патона НАН України, відбулася презентація оригінальної розробки, призначеної для ліквідації аварій, які відбуваються під час підводного видобування й транспортування вуглеводнів – нафти і газу, що мають катастрофічні наслідки для природи.

Презентацію провели керівники ряду колективів науково-дослідних, проектно-конструкторських і виробничих структур, де була генерована ця новація. Це президент НАНУ, директор Інституту електрозварювання (ІЕЗ) ім. Є. Патона НАНУ, акад. Б. Патон; начальник Навчально-наукового центру високих технологій Національного університету оборони України, д-р техн. наук, проф., полковник Ю. Данник; директор Дослідного конструкторсько-технологічного бюро ІЕЗ В. Романюк; голова правління Дослідного заводу зварювального обладнання ІЕЗ, д-р фіз.-мат. наук, проф. В. Степахно.

Начальник Навчально-наукового центру високих технологій (ННЦВТ) Національного університету оборони України Ю. Данник навів один із принципів ліквідації аварії на підводних нафтових і газових свердловинах. За його словами, до цього часу всі технічні засоби, які застосовувалися для ліквідації подібних аварій, спрямовувалися на те, щоб тим чи іншим способом перекрити нафтовий потік, що під великим тиском виливався із зруйнованої свердловини. Проте, оскільки такі потоки здебільшого дуже сильні й високоінтенсивні, вони нерідко руйнують створювані фахівцями перепони й вириваються з-під них назовні.

З огляду на це українські науковці вирішили розв'язати проблему не традиційним перекриттям потоку з аварійної свердловини, а пішли іншим шляхом: технічні операції під час ліквідації аварії запропоновано здійснювати так, щоб при цьому під час виконання певних технологічних процедур дати нафтовому потоку можливість тимчасово продовжувати витікати, але вже під контролем спеціалістів, які здійснюють операцію, через отвори в технологічному модулі, який встановлюється на трубному залишку горловини аварійної свердловини. Таке рішення, при якому потокові не протидіють, а керують ним, – і покладено в основу оригінального і, на думку науковців, конкурентоспроможного на світовому ринку винаходу.

Естафету наукової ідеї прийняли фахівці Дослідного конструкторсько-технологічного бюро ІЕЗ. За словами директора бюро В. Романюка, у цьому ДКТБ було розроблено проект конструкцій технологічного модуля. Ці пристрої за своєю конфігурацією можуть бути різними – циліндричний або ж напівсфера, або усічений конус, або та чи інша комбінована форма – залежно від конкретних потреб. Такі модулі не можуть бути уніфікованими, оскільки немає двох однакових свердловин: вони відрізняються одна від одної – за тиском нафти, що витікає, за інтенсивністю потоку та іншими показниками. Тому модулі для ліквідації аварій мають за своїми конструктивними параметрами відповідати особливостям конкретної свердловини і вуглеводневого потоку з неї.

Проектно-конструкторська й технологічна документація на устаткування, розроблена у ДКТБ на основі результатів досліджень учених вищезазначених наукових установ, надійшла до Дослідного заводу зварювального обладнання ІЕЗ. За словами голови правління цього підприємства В. Степахно, було виготовлено дослідний зразок технологічного модуля та інше устаткування, необхідне для ліквідації аварій на підводних свердловинах.

Щодо практичного використання винаходу, автори розробки зазначили, що вже направлено відповідні запрошення на переговори великим нафтовим компаніям світу, а також іншим потенційним замовникам. Українські фахівці готові до діалогу й сподіваються, що нафтові компанії відгукнуться на ці пропозиції і тоді розпочнуться конкретні ділові переговори щодо міжнародної кооперації у вирішенні проблеми.

У свою чергу Міністерство закордонних справ України має намір для ознайомлення потенційних замовників із зазначеною технологічною новинкою використовувати можливості українських посольств у різних державах. Український національний комітет Міжнародної торгової палати вирішив поінформувати про важливий винахід інші 185 національних комітетів цієї міжнародної організації.

Застосовувати такі технологічні модулі, винайдені українськими фахівцями, можна буде не лише для ліквідації підводних аварій, а й на великій (багато тисяч) кількості законсервованих нині нафтових і газових свердловин, які все ж не мають повної герметичності, і з них вуглеводні потроху просочуються в море.

У прес-релізі презентації підкреслюється: «... авторами розроблені принципово новий спосіб і система видобутку вуглеводнів на морському шельфі без використання труб для їх транспортування на поверхню. Розроблена система дає змогу вловлювати практично необмежену кількість нафти, у тому числі на великих глибинах, і також може бути використана для запобігання витокам нафти під час роботи на морському шельфі на нафтовидобувних платформах» (*Фельдман В. Мирна зброя проти екологічних катастроф при підводному видобуванні нафти і газу // Демократична Україна (<http://www.dua.com.ua>). – 2010. – 17.12).*

Освіта та кадрове забезпечення в Україні

В Донецьком національному технічному університеті состоялось десятое, юбилейное, собрание Ассоциации ректоров высших технических учебных заведений Украины, в котором приняли участие ректоры и проректоры более 40 вузов во главе с председателем совета ассоциации, ректором Национального технического университета «Киевский политехнический институт» М. Згуровским.

На современном этапе развития страны перед обществом, а значит – и перед высшими учебными заведениями, возникает новый вызов: как переориентировать страну на инновационный путь развития, альтернативы которому нет?

По состоянию на 2010 г. Украина сохраняет один из самых высоких в мире индексов образованности (94 % грамотного населения, по данным ООН). Она также имеет мощный научный потенциал, способный выполнять сложные фундаментальные и прикладные исследования, многоотраслевой промышленный комплекс, на 30 % ориентированный на высокотехнологичное производство (машиностроение, приборостроение, энергетика, авиационные и космические технологии, материаловедение и др.), плодородную землю сельско-

хозяйственного назначения, мощную газотранспортную сеть. При благоприятных условиях этот ресурс может конвертироваться в стремительное инновационное развитие страны.

Поэтому целью этого собрания было обсуждение направлений развития технического образования Украины на базе тесного взаимодействия вузов с ведущими промышленными предприятиями государства и выработка рекомендаций для руководства страны, реализация которых способствовала бы тому, чтобы высшее техническое образование стало по-настоящему одним из главных факторов экономического роста Украины. В докладе М. Згуровского было подчеркнуто, что для этого есть все необходимое: и интеллект, и производственные мощности, и огромное желание ученых вузов, но нет необходимых законов, которыми бы регулировались отношения между всеми участниками процесса создания новых высоких технологий и их внедрения в производство.

В обсуждении доклада приняли участие губернатор, ректоры ряда вузов и руководители предприятий, в том числе «Донецкстали» и Новокраматорского машиностроительного завода, где состоялись выездные заседания. По итогам работы принято обращение ассоциации к Президенту Украины, Верховной Раде и Кабинету Министров (*Коваленко Е. Интеллектуальный ресурс становится капиталом // Жизнь (<http://lifedon.com.ua>). – 2010. – 9.12*).

Наукові видання

Ужгородський науковець та дипломат А. Панов видав книгу «Масарик і Закарпаття», яка базується на ґрунтовному дослідженні проблематики «чехословацького періоду» в розвитку Закарпаття.

А. Панов, зокрема, дійшов висновку, що входження Закарпаття до складу Чехословаччини в 1919 р. було найоптимальнішим варіантом вирішення статусу цього краю. На думку автора, період Масарика – практичне свідчення того, як за наявності бажання та за умови обрання правильної стратегії можна за короткий проміжок часу створити цивілізоване й комфортне середовище для життя (*Лучка О. Ален Панов дослідив «чехословацький період» у розвитку Закарпаття // РІО тиждень (<http://www.rionews.com.ua>). – 2010. – 10.12*).

Наука і влада

На основании представления Комитета по государственным премиям Украины в области науки и техники Президент Украины В. Янукович постановил присудить ежегодные премии Президента Украины для молодых ученых 2010 г.

В частности, премией отмечена работа «Атомные свойства сжатых кристаллов инертных газов». Ее автор – кандидат физико-математических наук, старший преподаватель Луганского национального университета им. Т. Шевченко Е. Горбенко.

Указ Президента Украины № 1074/2010 «О присуждении ежегодных премий Президента Украины для молодых ученых 2010 года» был подписан 6 декабря 2010 г.

Целью работы Е. Горбенко стало создание методов теоретического исследования материалов в экстремальных условиях для прогноза свойств в основном состоянии в трудноизмеряемых областях; вычисления энергетических спектров систем квазичастиц (фононов) в твердом теле и упругих свойств изучаемых систем, при механических нагрузках.

Автором впервые в рамках модели К. Толпыго на основе неэмпирического потенциала отталкивания построена динамическая теория кристаллических решеток инертных газов в широком интервале давления. Количественно учтена деформация электронных оболочек в дипольном приближении при ненулевом давлении, описывающем электрон-фононное взаимодействие.

Практическое применение кристаллов инертных газов связано с возможностью использования их в качестве хладагентов, рабочей среды для передачи большого гидростатического давления при низких температурах, ядерного топлива для лазерного или электронно-лучевого метода запуска термоядерной реакции, гранулированного твердого топлива для тепловых двигателей (*Луганский ученый награжден премией Президента Украины // Ракурс плюс (<http://rakurs.pl.ua>). – 2010. – 9.12).*

* * *

Председатель Днепропетровской облгосадминистрации А. Вилкул провел встречу с победителями областных конкурсов «Лучший молодой ученый», «Лучший совет молодых ученых» и «Молодые ученые – Днепропетровщине».

Победителям конкурса проектов «Молодые ученые – Днепропетровщине» А. Вилкул вручил материальные поощрения. Всего было награждено 25 человек: 10 победителей конкурсов проектов, 12 лучших молодых ученых и три лучших совета молодых ученых.

По словам председателя облгосадминистрации, в области создаются условия для эффективной реализации проектов молодых ученых. Благодаря областным конкурсам новаторские предложения талантливой молодежи поддерживаются и в дальнейшем эффективно реализуются на практике. Эти конкурсы имеют прагматичную и стратегическую цель: мы формируем важную составляющую успешного развития региона – ее научный потенциал.

В 2010 г. из областного бюджета на поддержку талантливой молодежи было выделено почти 2 млн грн (*МинПром – информация бизнес-класса* (<http://minprom.ua>). – 2010. – 16.12).

* * *

На базе Днепропетровского национального университета им. О. Гончара открылся Центр повышения квалификации государственных служащих.

Центр создан в рамках Международного проекта TEMPUS «Сети образовательных центров современных технологий местного самоуправления при финансовой поддержке Евросодружества». Проект объединяет 19 партнеров из Испании, Германии, Польши, Словакии, Армении, Молдовы, России и Украины.

Данный проект будет организовывать сеть учебных центров на базе ведущих региональных университетов для переподготовки государственных служащих органов местного самоуправления в направлении современных информационных технологий и иностранного языка.

Так, во время выполнения проекта семь преподавателей днепропетровского университета прошли переподготовку в университетах стран-партнеров ЕС и получили опыт применения инновационных технологий, который они стали внедрять во время учебы пилотной группы государственных служащих в созданном центре (*Новый мост – новости Днепропетровска и Украины* (<http://www.new-most.info>). – 2010. – 22.12).

Проблеми інформатизації

Н. Автономова, мол. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Бібліотеки в системі електронної комунікації

У статті розглядається перспектива діяльності бібліотек у системі електронної інформаційної комунікації. Визначаються основні моменти даної діяльності, а також роль і місце бібліотек у формуванні інформаційного суспільства. Стверджується, що бібліотека повинна зазнати докорінних змін під впливом електронних інформаційних комунікацій.

Ключові слова: бібліотека, електронні комунікації, інформаційне суспільство, електронні технології.

Сучасна епоха характеризується ментальними й технологічними змінами в розвитку суспільства. Перші пов'язані з процесами глобалізації і формуванням унаслідок цього нової інформаційної культури, другі – із розвитком інформаційних технологій у сфері комунікацій. Такі процеси значною мірою впливають на бібліотеки, змінюючи не тільки всю систему бібліотечної праці і бібліотечних ресурсів, але й порушують питання про трансформацію традиційних бібліотек.

Проблема глобальних змін у суспільстві знайшла відображення в роботах Д. Белла, Ф. Махлупа, Е. Тоффлера, М. Кастельса, П. Друкера, в яких підкреслюється центральна роль інформації і знання в суспільному розвитку, констатується зміна пріоритетів від виробництва матеріальних благ до виробництва послуг й інформації, закладаються умови для розвитку концепції суспільства знань.

Трансформація сучасної бібліотеки як соціального інституту в умовах формування суспільства знань є порівняно новою темою наукових розробок. Одне з перших досліджень, присвячених проблемі розвитку бібліотеки в інформаційному суспільстві, було проведено В. Красовським. Пізніше було опубліковано ряд робіт, автори яких намагалися розкрити перспективи бібліотечного розвитку в контексті суспільних перетворень. Серед них – М. Акіліна, Л. Марцева, В. Степанов, Л. Тихонова, Л. Федореєва та ін.

У зв'язку з цим стає актуальним дослідження трансформації бібліотек, визначення їх місця й ролі в системі електронних комунікацій.

До недавнього часу бібліотеці належало монопольне становище серед соціальних інститутів, які займалися збором, систематизацією, зберіганням інформації. Однак тільки бібліотека забезпечувала доведення інформації до користувача у вигляді «нового знання», що виводило її в ранг монополістів сис-

теми соціальних комунікації. Тобто тільки в бібліотеці на відміну від інших соціальних інститутів (музейів, архівів, фондів тощо) користувач міг отримати доступ до професійно опрацьованих та збережених масивів інформації – до накопиченого людством знання. «Якщо бібліотечний документ передати до музею, то його (документа) призначення стане іншим – із загально доступного він стане експонатом, на який можна дивитися, однак торкатися всім не можна. А якщо той же бібліотечний документ потрапить до архіву, то його можуть використати або як першоджерело, наприклад рукопис, – для створення друкованого документа, або не показувати загалу до визначеного часу» [1].

Однак розвиток електронних інформаційних технологій та Інтернету привели до того, що процеси створення, поширення, зберігання, доведення до користувача інформації потребують нових підходів. «Сучасне інформаційне середовище характеризується постійним збільшенням кількості інформації, що надається на електронних носіях. У зв'язку з цим змінюються і форми та методи роботи з документами. Це також вимагає часткової зміни політики комплектування бібліотек, створення різнобічної системи оцінки і відбору видань, у якій повинна враховуватися не тільки його семантична цінність, а й визначатися оптимальний носій інформації» [2].

Покажемо у цьому плані є те, що саме на базі інформаційних технологій формується постіндустріальне суспільство, визначальною характеристикою якого є використання інформації як товару, інструмента й головного ресурсу. «Нині на розвиток світової економіки істотно впливає інформатизація, що не лише перебудовує економіку, а й прискорює її зростання та зумовлює соціальну трансформацію суспільства... Інформація та знання стали ключовим фактором виробництва, а сфера інформаційних та комунікаційних технологій – важливим інструментом, який надає державам шанс не опинитися на узбіччі соціального прогресу» [3].

Таке стрімке зростання ролі й значення інформації перетворює її на прибутковий ресурс. Це спричиняє появу великої кількості комерційних структур, що використовують такий інформаційний ресурс як прибуткову сферу бізнесу. На сьогодні в Інтернеті існує безліч фірм, які виконують функції бібліотеки щодо забезпечення користувачів необхідною інформацією, створюючи при цьому комфортні умови її надання – електронні повнотекстові документи надсилаються на особисті комп'ютери замовників в будь-який час і у будь-яку точку планети. Серед них – інформаційні портали, інформаційні агентства, інформаційні сайти, бази даних тощо.

Така альтернативна система інформаційних комунікації, що характеризується значною оперативністю, повнотою та релевантністю і разом з тим комфортністю в отриманні інформації, створює високу конкуренцію серед установ системи соціальних комунікацій і насамперед бібліотек, ліквідовуючи їх монопольне становище у сфері інформаційного обслуговування. Потреби користувачів, що представляють сфери бізнесу, юриспруденції, уп-

равління тощо, ступінь прийняття рішень яких на основі наданої інформації досить висока, на сьогодні дедалі частіше задовольняються комерційними структурами.

Враховуючи тенденції розвитку інформаційного суспільства й роль у ньому інформації, можна стверджувати, що в системі соціальної комунікації основне місце буде належати електронним інформаційним потокам. У зв'язку з цим у своїй діяльності бібліотекам необхідно робити акцент на роботу не з друкованими документами, а з інформацією, оскільки остання забезпечує вимоги інформаційного суспільства щодо перспектив свого розвитку.

«Зі зростанням запитів на інформацію в період переходу до постіндустріального, інформаційного суспільства, із залученням до неї дедалі ширшого кола людей зростає необхідність в удосконаленні роботи бібліотек, що перетворюються на суспільні інформаційні центри широкого призначення, у забезпеченні їх кваліфікованими інформаційними працівниками, посередниками між виробниками і користувачами інформації, між існуючим у суспільстві інформаційним ресурсом і соціальними структурами, що базуються на ньому. Причому бібліотеки будуть відповідати сьогodнішнім вимогам, успішно виконувати роль важливого елемента інфраструктури керування інформаційними ресурсами суспільства» [4]

Якщо у своїй діяльності бібліотека буде орієнтуватися тільки на друковані інформаційні потоки, вона у такий спосіб буде забезпечувати інтереси незначної групи користувачів, причому тієї, яка не відповідає за прийняття рішень, що визначають шляхи подальшого розвитку суспільства. Ще одним аргументом на користь використання бібліотекою у своїй діяльності електронних інформаційних потоків є їх швидкий пошук і компактне зберігання. Електронні продукти бібліотек актуалізуються за лічені хвилини, їх виробництво не пов'язане з витратами на папір, поліграфічну складову, способи доставки тощо.

Однак друковані видання не втрачають повністю свого значення. Вони є актуальним у науковій, освітній, діяльності, а також тій, що забезпечує дозвілля, тобто там, де оперативна складова втрачає свій первинний сенс. Необхідно також відзначити роль друкованих примірників. На відміну від інших учасників процесу інформаційної електронної комунікації, тільки бібліотека має у своїх фондах необхідний для подальшої цифрової обробки матеріал [5].

Ера інформаційних технологій створює умови для виходу бібліотеки на новий етап розвитку, що полягає у дедалі більшому використанні бібліотекою у своїй діяльності електронних масивів інформації. Таке використання полягає, по-перше, у забезпеченні користувачів доступом до Інтернету. Роль бібліотеки в цьому випадку полягає у посередництві – професійній консультації користувачів. На відміну від, наприклад, інтернет-кафе бібліотека, проводячи консультування, допомагає читачам зорієнтуватися в дедалі зростаючих масивах інформації. Також особливого значення у зв'язку з цим набуває оформлен-

ня бібліотекою передплати на повнотекстові бази даних, що, у свою чергу, зміщує акценти в роботі бібліотек від володіння документом на звернення до нього при першій вимозі, що зумовлює серйозні зміни у формуванні фонду бібліотек.

При цьому, щоб здійснювати інформаційно-бібліографічне обслуговування користувачів на сучасному рівні співробітники бібліотек повинні володіти методами автоматизованої обробки інформації, використовувати інформаційно-пошукову мову, технічні можливості автоматизованих систем, спеціальні команди для отримання релевантної інформації відповідно до інформаційних запитів, створювати електронні каталоги, проектувати документальні, фактографічні бази даних, здійснювати пошук в електронних каталогах та БД. Робота сучасного бібліотекаря вимагає вміння визначити стратегію пошуку, слушно використовувати класифікаційні схеми, спеціальні рубрики, тезауруси тощо.

По-друге, участь бібліотек у системі електронних інформаційних комунікацій вимагає від бібліотек як створення власних електронних ресурсів (електронних каталогів, баз даних, довідників, текстів оцифрованих документів тощо), що забезпечують комфортніше обслуговування користувачів бібліотеки, так і розміщення даних ресурсів у мережі Інтернет. Тому важливим у цьому плані є здійснення дистанційного обслуговування користувачів – організація віддаленого консультування читачів через електронну пошту, ICQ, створення власного сайту тощо. Такий аспект діяльності бібліотек може реалізуватися за допомогою створення електронної бібліотеки, яка б надавала користувачам доступ до повнотекстових баз даних, передплачених бібліотекою.

По-третє, забезпечення інформаційних потреб групи користувачів, що потребують опрацьованої, систематизованої, актуальної та оперативної інформації, користувачів, основна діяльність яких спрямована на прийняття суспільно значущих рішень, потребує створення при бібліотеках спеціальних інформаційних служб. Функціонування таких інформаційних служб всебічно забезпечує обслуговування запитів сфери науки, виробництва, управління найбільш оперативно, використовуючи при цьому електронні технології.

Маючи доступ до бібліотечних ресурсів, дані інформаційні служби отримують можливість найбільш якісно в короткий термін забезпечити інформацією різні категорії замовників. Послуги з надання інформаційними службами структурованої, семантично опрацьованої інформації реалізуються у створенні інформаційно-аналітичних продуктів, що на сьогодні є найбільш вдалою формою забезпечення інформацією, що містить аналітичні висновки, прогнози, рекомендації, версії розвитку подій, статистику, моніторинг тощо.

Створення інформаційних служб бібліотек необхідне з огляду на специфіку запитів користувачів. Так, «координація і кооперація роботи інформаційних служб і бібліотек у забезпеченні запитів користувачів можлива тільки на основі чіткого розподілення функцій, визначення сфери

відповідальності кожної з цих ланок. Служби інформації покликані здійснювати аналітико-синтетичну обробку джерел первинної інформації і забезпечувати систему фактографічною інформацією, що розрахована на задоволення вузьковиробничих запитів науковців і спеціалістів. Стосовно бібліотек, вони виступають організаторами системи бібліотечно-бібліографічної інформації як за вузьким, так і за широким профілем запитів читачів» [6].

Все вищезазначене спрямоване на те, щоб зробити послуги бібліотек у системі електронних комунікацій затребуваними й конкурентоспроможними порівняно з послугами, що надаються комерційними структурами. Процес трансформації традиційних бібліотек створить нові методи роботи з електронними масивами інформації, що зумовить зміни у всіх структурних ланках бібліотеки. Це, у свою чергу, приведе до повної модернізації бібліотек: від організації діяльності до зовнішнього вигляду.

Інформаційні технології, визначаючи рівень розвитку сучасного суспільства, висувають дедалі більш жорсткіші вимоги до установ, які володіють інформацією. І на це необхідно звертати увагу всім учасникам інформаційної комунікації і в першу чергу бібліотекам, щоб зайняти свою нішу в системі електронної комунікації.

Список використаних джерел

1. Полтавская Е. Смысл существования системы Библиотека – социальный институт / Е. Полтавская // Научно-техническая информация, серия 1. – 2007. – № 4. – С. 12–14.
2. Прокошева Т. Бібліотеки, комп'ютерні технології та інформаційне суспільство: нові тенденції, нові перспективи / Т. Прокошева [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.chl.kiev.ua>. – Назва з екрана.
3. Пожуєв В. Інформатизація як ресурс розвитку сучасного українського суспільства / В. Пожуєв [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.zgia.zp.ua/gazeta/VISNIK_38_1.pdf. – Назва з екрана.
4. Горовой В. Н. Библиотеки как информационные центры постиндустриального общества / В. Н. Горовой // Б-ки Нац. акад. наук: пробл. функционирования, тенденции развития. – Электрон. дан. (1 файл). – К., 2005. – Вып. 3. – Режим доступа: <http://www.nbuv.gov.ua/articles/2005/05gvncpo.html>. – Загл. с экрана.
5. Костенко Л. И. Функции и статус библиотеки информационного общества / Л. И. Костенко, М. Б. Сорока // Библиотеки и ассоциации в меняющемся мире: новые технологии и новые формы сотрудничества: тр. конф. / 9-я междунар. конф. «Крым 2002». – М. : ГПНТБ России, 2002. – С. 743–746.
6. Чубарьян О. Общее библиотековедение / О. Чубарьян. – М., 1976. – С. 73–74.

Для нотаток

Підп. до друку 13.01.2011.

Формат 60x84/16. Друк офс. Папір офс. Ум. друк. арк. 5,7.

Видається в друкованому та електронному вигляді

Адреса видавництва: 03039, м. Київ, просп. 40-річчя Жовтня, 3